

Qorti tal-Appell Kriminali

Onor. Imhalledf Consuelo Scerri Herrera, LL.D., Dip Matr., (Can)

Appell Nru: 242 / 2020

Il-Pulizija

(Spettur Jonathan Ransley)

vs.

Yousef Essesi

Illum, 9 ta Marzu 2021

Il-Qorti,

Rat l-akkużi dedotti kontra l-appellat Youssef Essesi ta' 21 sena mwieled Pieta nhar it-2 ta' Ottubru 1991 Iben Abdussalam u Bernardette nee' Pirota u residenti Bridge End, Flat 2A, Triq iż-Żebbug, San Ġiljan. Karta ta' l-identita Nru 509491(M), akkużat quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) talli:

1. Fis-26 ta' Jannar 2014 għall-habta ta bejn il-11:00 ta filghodu u 12:30 ta' wara nofs in-nhar minn gewwa 12, Casa Vella, Triq Wied il-Kappara, Gzira ikkometta serq ta' flus kontanti u gojjelli, liema serq huwa aggravat bil-mezz, bil-lok u bil-valur liema ammont jeccedi is-somma ta' elfejn tliet mija u disgha u ghoxrin euro u sebgha u tletin centezmu (€2,329.37) għad-detriment ta' Carmelo Vella u/jew persuni ohra;

2. Fit-13 ta' Dicembru 2014 ghal habta ta bejn 09:00 ta filghaxija u l-10:00 ta' filghaxija f'dawn il-gzejjer ikkometta serq ta' mobile phone Iphone 5S, liema serq huwa aggravat bil-hin, u bil-valur liema ammont ma jeccedix is-somma ta' elfejn tliet mija u disgha u ghoxrin euro u sebgha u tletin centezmu (2,329.37) ghad-detriment ta' Scott Dixon u/jew persuni ohra;
3. Fid-09 ta' April 2015 ghal habta ta bejn 10:40 ta filghodu u l-02:50 ta' wara nofs in-nhar minn gewwa 27, Mayflower, Triq Belveder, Gzira ikkometta serq ta diversi ogetti, liema serq huwa aggravat bil-lok, bil mezz u bil-valur liema ammont ma jeccedix is-somma ta' elfejn tliet mija u disgha u ghoxrin euro u sebgha u tletin centezmu (2,329.37) ghad-detriment ta' Giuseppe Grech u/jew persuni ohra

Talli ukoll fil-25 ta Meju 2015 f'xi hin filghaxija fi triq San Albert, Gzira u/jew f'dawn il-gzejjer:

4. Ikkaguna feriti ta' natura hafifa fuq il-persuna ta' Adel Afifi skond kif certifika Dr. Cauchi reg no:3220 ta' l-isptar Mater Dei;
5. Akkwista jew kellu fil-pussess tieghu ghal-liema ghan ikun, zamm jew importa munizzjon li jirrilaxxa sustanzi letali jew irritanti bhal gass tad-dmugh, minghajr licenza jew permess minghand il-Kummissarju;
6. kiser il-provediment ta' l-artikolu 22 tal-Kap 446 tal-Ligijiet ta' Malta permezz ta' sentenza datata t-08 ta' Meju 2015 mill-Qorti tal-Magistrati (Malta) liema sentenza saret definittiva u ma tistghax tinbidel;
7. Bil-lejl, kiser il-mistrieħ tan-nies bi hsejjes jew ghajjat, jew b' mod ieħor;
8. B'xi mod ieħor mhux imsemmi band'ohra f'dan il- Kodiċi, kiser volontarjament il-bon-ordni jew il-kwiet tal-pubbliku;

Kif ukoll talli fl-istess hinijiet, dati u lok:

9. Naqas milli jhares xi wahda, w/jew iktar minn wahda, mill-kondizzjonijiet imposti fuqu mill-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istrutturja, mid-digrieti u li permezz taghhom huwa nghata il-helsien mill-arrest taht diversi kundizzjonijiet, fosthom li jiffirma gewwa l-Ghassa tal-Pulizija ta' Sliema u/jew gewwa ghases ohra, li jirrinkaza ruhu bejn l-10 :00 ta filghaxija u 06 :00 ta filghodu u li ma jikkommettix delitt iehor ta' natura volontarja;
10. Sar recidivi ai termini tal-artikoli 49, 50 u 289 tal-Kap 9 tal-Ligijiet ta' Malta, b'diversi sentenzi moghtija lilu mill-Qorti tal-Magistrati (Malta), liema sentenzi saru definittivi u ma jistghawx jigu mibdula.

Rat is-sentenza tal-Qorti tal-Magistrati (Malta) tad-29 t' Ottubru, 2020, fejn il-Qorti wara li rat l-artikoli 261 (b) (c) (e), 263 (a), 264 (1), 266, 267, 269 (g), 278 (1) (3), 279 (b), 280 (2) u 281 (a) tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta; l-artikoli 261 (c) (f), 267, 270, 279 (a), 280 (1) u 281 (a) tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta; l-artikoli 214, 215, 221 u 217 tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta; l-artikoli 3, 51 (1) (a) (b), 56, 57 tal-Kapitolu 480 tal-Ligijiet ta' Malta; l-artikoli 338 (m) u (dd) tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta; l-artikoli 579 (1) (2) tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta; l-artikoli 7, 21, 22, 23 u 24 tal-Kapitolu 446 tal-Ligijiet ta' Malta; l-artikoli 49, 50 u 289 tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta u l-artikoli 17, 23, 31, 49, 50, 289 u 533, kif ukoll wara li regghet rat l-artikoli 261, 263 (a), 264 (1), 267, 270, 278 (3), 279 (a), 280 (2), 281 (a) u 17 tal-Kodici Kriminali, kif ukoll l-Artikoli 19 u 24 (2) (b) tal-Kap 258 tal-Ligijiet ta' Malta mertu tal-ordni ta' liberazzjoni kundizzjonata moghti fit-8 ta' Mejju, 2015, u li fir-rigward tieghu, din il-Qorti ghazlet li tittratta lill-imputat ghal dawk ir-reati li dwarhom saret l-ordni bis-sentenza tat-8 ta' Mejju, 2015, moghtija mill-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti ta' Gudikatura Kriminali, sabet lill-Yousef Essesi:

Mhux hati ta' l-ewwel, tat-tielet, tal-hames u tas-sitt imputazzjonijiet dedotti kontrih u tilliberah minn kull htija u piena dwarhom;

Hati tat-tieni, tas-seba u tad-disa' imputazzjoni, flimkien mal-ghaxar imputazzjoni ossija l-addebitu tar-recidiva u ikkundannatu ghal terminu ta' prigunerija ta' tlettax (13) il-xahar prigunerija u ordnat li s-somma ta' hames (€5,000) elef euro imsemmija bhala garanzija jghaddu favur il-Gvern ta' Malta.

Hati tat-tmien imputazzjoni u filwaqt li taghzel li tittratta lill-hati ghar-reati li dwarhom gie moghti s-sentenza ta' liberazzjoni kundizzjonata tat-8 ta' Mejju, 2015, u a tenur tal-artikolu 22

(1) tal-Kapitolu 446 tal-Ligijiet ta' Malta, illiberat lill-hati bil-kundizzjoni li ma jagħmilx reat iehor matul il-perjodu ta' tliet (3) snin mid-data tal-llum.

Fir-rigward tarr-raba' imputazzjoni, l-ewwekl Qorit iddikjarat il-procediment ezawrit.

Rat ukoll li l-ewwel Qorti, fir-rigward tax-xhieda ta' John Junior Pace, wara li rat l-artikolu 523 tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta, ordnat komunika ta' dik is-sentenza lil Kumissarju tal-Pulizija sabiex l-istess xhud jigi investigat b'mod immedjat kemm fir-rigward tal-possibilita' li huwa ammetta akkuzi ta' reati li huwa qatt ma wettaq f'kawza separata li illum hija gudikat, haga li dik il-Qorti qiset inkwetanti hafna, kif ukoll għall-possibilita' li huwa xehed il-falz quddiem dik il-Qorti meta, kuntrarjament għall-ammissjoni tieghu, cahad l-involviment tieghu f'dik is-serqa u ordnat komunikazzjoni immedjata ta' din is-sentenza lill-Kumissarju tal-Pulizija.

Fir-rigward tat-talba tal-prosekuzzjoni ai termini ta' l-artikolu 23 u 533 tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta dik il-Qorti astjeniet milli tiehu konjizzjoni ulterjuri ta' dawk it-talbiet stante li ma instabx hati ta' dawk l-imputazzjonijiet relatati ma dawk it-talbiet.

Rat ir-rikors tal-appellanti Avukat Generali minnu pprezentat fl-24 ta' Novembru, 2020, fejn talab lil din il-Qorti sabiex tirriforma s-sentenza billi tvarja dik il-parti tas-sentenza fejn ma sabitx lill-appellat hati tal-ewwel u (1) u tat-tielet (3) imputazzjoni u minnflok issibu hati tagħhom u tinfliggi l-piena skont il-liġi, filwaqt li tikkonfermaha fil-bqija tagħha.

Rat illi fit-tielet (3) jum ta' Novembru elfejn u għoxrin (2020) il-Kummissarju tal-Pulizija ntavola nota li kien bi ħsiebu jappella mis-sentenza fl-ismijiet premissi u sussegwentement fis-sitt (6) jum ta' Novembru elfejn u għoxrin (2020) l-esponent Avukat Ġenerali rċieva l-atti tal-kawża u ħassu aggravat b'tali sentenza in kwantu fil-fehma tieghu li l-ewwel Onorabbli Qorti għamlet enuncjazzjoni żbaljata tal-liġi fil-kunsiderazzjonijiet u konkluzjonijiet tagħha kif ukoll fuq l-apprezzament tal-provi;

Illi in linea preliminarj u bla ekwivoku jingħad li dan l-appell jirrigwarda u jitratta fl-ewwel lok il-kunsiderazzjoni li ħadet l-Onorabbli Qorti fir-rigward tal-istqarrijiet tal-imputat u fit-tieni lok fir-rigward ta' l-ewwel (1) u t-tielet (3) imputazzjoni relatati mas-serq li seħħ gewwa l-fondi rispettivi liema serq kien jinvolvi dħul bla permess mhux mil-bieb ta' barra iżda minn fondi biswit l-istess fondi. L-aggravji tal-Avuakt Generali huma spjegati f'iktar dettar fis-segwenti:-

L-aggravju dwar l-istqarrijiet

Illi l-Avukat Generali spjega f'dan ir-rigward jekk tali stqarrijiet humiex ammissibbli li l-ewwel Qorti bbażat ir-raġunament tagħha fid-dawl ta' ġurisprudenza reċenti mill-Qorti tagħna liema ġurisprudenza hija bbażata fuq insenjamenti mill-kazistika tal-Qorti Ewropeja għall-Ħarsien tad-Drittijiet tal-Bniedm. Pero huwa evidenti mis-sentenza appellata li l-istess Qorti ma ħadet l-ebda deċiżjoni jekk filfatt l-istess stqarrijiet humiex ammissibbli jew le kif ukoll naqset milli tagħmel eżamijiet ulterjuri dwar il-garanziji w drittijiet oħra li xorta waħda ngħata l-apellat kemm qabel ma bdew kif ukoll waqt il-proċeduri kriminali kontrih. Illi l-ewwel Qorti għalkemm ma għamlitx dan l-eżerċizzju xorta waħda ddeċidiet li stante li ma jirriżultax li kien hemm raġunijiet validi jew impellenti li setgħu jiġġustifikaw in-nuqqas tal-għoti lill-imputat tal-assistenza legali matul l-interrogazzjoni għajr għall-fatt li dan il-prinċipju ma kienx għadu ravvizat fil-liġi Maltija meta gie interrogat, dik il-Qorti qiset li a bazi ta dik ir-raġuni oġġettiva, u sabiex żgur jiġi evitat li l-jeddijiet fundamentali tal-imputat jiġu b'xi mod ritenuti lezi minn dik il-Qorti minhabba fl-użu tal-istqarrija tiegħu fil-gudizzju tagħha, dik il-Qorti iddeċideit li tiskarta l-istess stqarrijiet u ma qisithomx bħala prova f'dawn il-proċeduri. Illi minn tali pronunzjament deher evidenti li għalkemm il-Qorti ma qalitx li l-istqarrijiet huma inammissibbli bħala prova haslet idejha u ddeċidiet li xorta waħda tiskartahom u ma tqishomx bħala prova.

Illi in sostenn tal-kunsiderazzjonijiet tagħha saret referenza għal diversi lanjanzi Kostituzzjoni li tqajjmu mad-dhul fis-seħh ta' din il-liġi fejn giet attakkata l-validita' tal-istqarrija fejn għalkemm saret referenza għal diversi kawzi l-Qorti naqset milli tagħmel referenza għall-kawza fl-ismijiet **Farrugia v. Malta** li ngħatat fl-erbgha (04) ta' Ġunju tas-sena elfejn u dsatax (2019) fejn il-Qorti Ewropeja sabet li l-fatt li l-persuna ma kinitx ingħatat assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni u dan peress li kien hemm restrizzjoni sistematika dan fih innifsu ma jiksirx id-dritt ta' smiġh xieraq stante li s-sistema nostrana toffri garanziji ta' smiġh xieraq tul il-process kriminali li jinnewtralizzaw tali restrizzjoni fejn il-Qorti Ewropeja kellha l-opportunita' li teżamina r-riżultanzi f' **Beuze v. Belgium**.

Illi bir-rispett kollu lejn l-ewwel Qorti l-insenjament tal-Qorti Ewropeja evolva, hekk kif rrikonoxxiet l-istess Qorti, u dan meta kienet telqet minn Salduz fejn kienet osservat li systematic restrictions iwasslu għal leżjoni liema insenjament gie adottat b' **Borg vs Malta** u sussegwentement kien hemm **Beuze vs Belgium** li gie deċiż mill-appell (Grand Chamber) fejn il-Grand Chamber provdied lista ta' kriterji ċari u t-testijiet mhux eżawrenti li kellhom isiru tas-sistema sabiex wiehed jasal għad-deċiżjoni jekk hemmx leżjoni tad-dritt għas-smieġh xieraq. Illi kien wara **Beuze** li ingħatat is-sentenza ta' **Farrugia vs Malta** li addottat it-test stabbilit f' **Beuze** u fejn il-Qorti Ewropeja osservat li l-fatt li kien hemm nuqqas

sistematiku peress li fil-mument li ttiehdet l-istqarrija ta' Farrugia l-liġi ma kinitx tipprovdi għall-assistenza ta' avukat lanqas qabel ma ttiehdet l-istqarrija ma wassalx għall-leżjoni u dan stante li xorta kien ingħata garanziji oħra eżistenti fis-sistema Maltija b'dana li għaddiet mit-test tal-*overall fairness* tal-proċeduri.

Illi ċertament b'**Farrugia v. Malta** għandna pronunzjament li jirreferi speċifikament u b'mod espress għas-sistema applikabbli f'Malta u li għalhekk hemm ċertifikat ta' konformita' mal-garanziji ta' dritt ta' smiġh xieraq mahruġ mill-Qorti Ewropeja. Illi f'dan ir-rigward, issir referenza wkoll għas-sentenza reċenti ta' **Roderick Castillo vs Avukat Generali u Kummissarju tal-Pulizija**, li rreferiet għaliha l-ewwel Qorti stess fis-sentenza appellata, fejn appuntu ġie kkonfermat li meta issir ezami dwar l-ammissibilita ta' l-istqarrija għandu ssir ukoll ezami tal-proċeduri kollha hekk kif indikat fis-sentenza **Beuze vs. Belgium**. Illi appuntu dan l-aggravju qed isir abbażi tal-fatt li fl-umli fehma tal-esponent u b'kull rispett lejha l-ewwel Qorti, kif appena ndikat, naqset li tagħmel l-eżami tal-kumpliment tal-proċeduri, hekk kif indikat **f'Beuze vs Belgium** u kif ukoll ikkonfermat **f'Farrugia vs Malta**, b'relazżjoni mal-*overall fairness* tal-proċeduri hekk kif rifless ukoll fis-sentenza tal-Qorti Kostituzzjonali tas-27 ta' Marzu 2020 fuq tali nsenjament fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello** li appuntu trattat dan il-punt, fejn il-Qorti kkonfermat is-sentenza tal-Prim'Awla Qorti Ċivili fejn iddeċidiet illi fiċ-ċirkostanzi tal-każ mhux ser ikun jirriżulta ebda leżjoni tad-dritt fundamentali tal-akkuzat Martino Aiello għal smiġh xieraq kif sancit bl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-libertajiet Fundamentali jekk isir użu fil-guri kontra tiegħu mill-istqarrija li huwa rrilaxxa lill-pulizija fid-19 ta' Ottubru 2014.

Illi jingħad oltre li dwar il-vulnerabbilita' tal-imputat, li huwa wiehed mill-kriterji li jrid jiġi kkunsidrat, l-ewwel Qorti, wara li hadet konjizzjoni tal-fedina penali tiegħu kienet konvinta li l-imputat huwa ben konxju jekk mhux mdorri għall-proċeduri u prattiċi tal-pulizija. Illi għalkemm l-ewwel Qorti ma kkunsidratx lill-appellat bħala persuni vulnerabbli xorta wahda naqset milli tikkunsidra kriterji oħra hekk kif indikati **f'Beuz vs Belgium** inter alia jekk l-appellat kellux id-dritt iqajjem lanjanza dwar l-istess stqarrija, jekk l-appellat ingħatax drittijiet oħra bħall-assistenza legali qabel l-istqarrija kif ukoll d-dritt tas-silenzju, jekk l-istqarrijiet ittiehdux b'mod legali jew sarux b'theddid, biżgħa jew wegħdiet, jekk l-assjem tal-provi ser ikun evalwat minn Imhalef u għalhekk, minn persuna b'għarfien għoli tal-proċedura legali u l-liġi Maltija, il-piż ta' prova fir-rigward l-istess stqarrijiet, dwar il-portata tar-reati nfushom u kif u kemm jimpingu fuq l-interess pubbliku u kriterji oħrajn li lkoll kemm huma jixhtu piż fuq l-*overall fairness* tal-proċeduri.

L-Avukat Generali spejga li fil-każ odjern fil-mument li ttiehdu l-istqarrijiet ma kienx hemm restrizzjoni sistematika li persuna tkun assistita minn avukat dana għas-sempliċi raġuni li l-imputat kellu d-dritt li jkun assistit minn avukat tal-għażla tiegħu qabel it-tehid tal-istqarrijiet, liema dritt irrinunzja għalih fiż-żewġ stqarrijiet, lanqas ma jirriżulta li kien hemm raġunijiet impellenti biex id-dritt waqt l-istqarrijiet jiġi miċħud. Illi hekk kif qalet tajjeb l-ewwel Qorti l-unika raġuni li ma kienx hemm l-għażla tal-assistenza legali waqt l-interrogazzjonijiet kienet għajr għall-fatt li dan il-prinċipju ma kienx għadu ravvizat fil-liġi Maltija fiż-żmien meta gie interrogat, iżda kif appena ndikat fis-suespost l-Qorti waqfet hemm flok ma għaddiet għall-kumplament tal-kriterji li jridu jiġu wkoll eżaminati għall-fini tal-*overall fairness test* tal-proċeduri kollha.

Illi kif appena indikat, l-ewwel Qorti ibbażat id-deċiżjoni tagħha li tiskarta l-istqarrijiet bħala prova peress li tali dritt kien għadu mhux fil-liġi tagħha u għax ma kienx hemm raġunijiet impellenti li jiġġustifika tali mpediment u naqset milli tikkonkludi u/jew tindika taht liema kriterju l-istqarrijiet se mai kellhom jiġu skartati. Illi b'tali kunsiderazzjoni rrispettivament x'intqal mill-Qorti Ewropeja u kif evolva l-insenjament tagħha wara l-każ fl-ismijiet **Borg vs Malta** inter alia b'**Beuze vs Belgium** u b'**Farrugia vs Malta**, l-eżitu ta' tali kunsiderazzjoni qed jerga jmur lura għall-insenjament ta' **Borg vs Malta**.

Illi l-esponent jishaq li l-funzjoni tal-Qorti ta' kompetenza kriminali hija li tiddeċiedi l-kwistjonijiet li jingiebu quddiemha anke billi tagħti d-dovut kunsiderazzjoni dwar dak li tipprovdi l-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni Ewropeja. Illi minkejja li tali Qorti ma tiddeċidix jekk seħhitx leżjoni madanakollu ma tistax tinterpreta l-liġi kriminali u tinjora kompletament l-kwistjonijiet ta' drittijiet fundamentali u l-pronunzjamenti mogħtija mill-Qorti Ewropeja u mill-Qrati nostrana meta tkun qegħdha tiddeċiedi kwistjoni li timpinġi fuq l-istess kif osservat l-ewwel Qorti.

Illi fl-umli opinjoni tal-esponent, fiċ-ċirkostanzi tal-każ odjern u tenut kont tal-imsemmija insenjament mogħtija riċentament mill-Qrati tagħna kif ukoll mill-Qorti Ewropeja, l-istqarrijiet mertu dan l-appell ma kellhomx jiġu skartati u kellhom jiġu kkunsidrati bħala prova. Illi f'dan l-istadju l-esponent jirrileva li għalkemm l-imsemmija stqarrijiet ftit li xejn jixhtu htija fuq l-appellat bħala prova, xorta waħda għandhom l-importanza tagħhom għal fini ta' kredibbilita' ta'l-istess appellat b'dana li minn qari akkurat tagħhom meta kkumparati max-xhieda tal-appellat nnifsu toħroġ b'mod lampanti l-inkonsistenza tiegħu f'dak li jgħid u jistqarr.

L-aggravju dwar l-ewwel imputazzjoni - Serqa ta' nhar is-26 ta' Jannar 2014

Illi hekk kif tajjeb indikat l-ewwel Qorti mill-fatti jirrizulta li kienu insterqu a dannu ta' ċertu Carmelo Vella madwar disa' mitt Euro (€900) fi flus kontanti li kienu qiegħdin go *tea pot f' cabinet* fil-kċina, kaxxa tad-deheb li fost gojjellerija oħra prezzjuża kien hemm ukoll iċ-ċurkett tat-tieg u ċ-ċurkett tal-għerusija u li b'kollox kien jiswew madwar erbat elef euro (€4,000) liema gojjellerija filfatt instabet fuq il-ħajt diviżorju ta' bejn il-fond derubat u l-fond li dak iż-żmien kien qed jagħmel użu minnu l-appellat liema ħajt faċilment seta jinqabez biex wiehed jidhol għal għand il-vittma.

Illi l-Qorti hadet spunt ukoll mix-xieħda ta' Raymond Chircop li ra żewġ persuni jaqbz u l-ħajt għol-biħa biex iwettqu s-serqa *de quo*. Illi fir-rigward l-imsemmija xieħda dettal importanti li daħlet fih l-ewwel Qorti, waqt is-smiegħ tax-xieħda tiegħu kien fil-mument meta rahom jaqbz u lura mill-fond derubat għall-fond biswit li kien qed jagħmel użu minnu l-appellat:

Qorti: *minn wiċċhom ma rajt lil ħadd?*

Xhud: *Le tant kienet fast li qabzu lura li jiddispijaci ni ma rajthomx.*

Qorti: *Issa ippermetteli meta rajthom telgħin din id-darba ma' l-ħajt bejn il-ġnien u l-biħa ta' dan il-flat u rajthom jaqbz u għal go l-biħa ta' dan il-flat innutajt xi ħaġa fuq il-persuna tagħhom? Jekk kienux qed iġorru xi ħaġa?*

Xhud: *le. Ma tajtx kaz.*

Qorti: *kompli.*

Spettur Ransley: *kif qabzu go l-biħa fejn marru imbagħad?*

Xhud: *Daħlu go l-bieb ta' l-biħa ta' l-appartament.*

Spettur Ransley: *Meta rajthom dieħlin f' dan l-appartament, int x'għamilt imbagħad?*

Qorti: *Biex inkun car, int ċert li rajthom dieħlin fil-bieb ta' dan l-appartament?*

Xhud: *iva*

Qorti: *żgur minnha din?*

Xhud: *Mija fil-mija.*

Illi minn din ix-xiehda huwa evidenti li dawn iż-żewġ persuni li x-xhud rahom jaqbz u l-hajt fil-fatt daħlu fil-fond tal-appellat liema fatt fl-umli fehma tal-esponent ikompli jorbot lill-appellat ma din is-serqa. Illi di piu spunt iehor mix-xiehda li tinsab fl-atti li wkoll tkompli tixhet dawl fuq l-imputat/appellat huwa meta l-appellat nnifsu baqa' jstostni li meta daħal fil-fond flimkien ma Alan Bartolo u Josephine Borg ra raġel jigr i l-barra mill-bieb ta' barra. Illi f'dan l-isfond tajjeb li terġa ssir referenza għax-xiehda tal-imsemmija Josephine Borg, liema parti tax-xiehda tinsab ukoll fil-parti tas-sentenza fejn l-ewwel Qorti daħlet fuq ix-xhieda li ġew mismugħa fil-mori tal-kumpilazzjoni fejn ix-xhud Josephine Borg spjegat li meta ġiet mitkellma mill-pulizija fil-31 ta' Mejju kienet bidlet il-verżjoni tagħha, appuntu dik il-parti fejn kienet stqarret li malli daħlu fil-post kienu raw persuna ġewwa, fejn stqarret dana l-fatt ma kienx minnu b'dana li dak iż-żmien qalet hekk għax kienet kostretta mill-appellat li tgħid hekk. Illi ta' min ifakkar ukoll li dak iż-żmien l-appellat kien l-għarus tal-imsemmija Josephine Borg, li tgħid ukoll li kienet mbeżza minħabba t-theddid minn naħa tiegħu. Illi l-esponent isaqsi għaliex l-appellat kellu għalfejn jordna u saħansitra jhedded lil Josephine Borg biex tgħid hekk jekk ma kellu xejn x'jaħbi? Illi din il-Qorti għandha wkoll tikkunsidra il-fatt li mill-atti huwa evidenti wkoll li l-appellat ittanta wkoll li jtkellem magħha fil-mori tal-kumpilazzjoni dana meta f'dak l-istadju kienet għadha trid tixhed tant li kienet għadha kkunsidrata bhala xhud tal-prosekuzzjoni, haġa li ma setgħax jagħmel u li tmur kontra waħda mill-kundizzjonijiet mposti fuqu meta ngħata l-helsien mill-arrest.

Illi minn naħa tiegħu Alan Bartolo qal li :

Xhud: dħalna ġewwa, jien qiegħed nara x-xadina, sa kemm qiegħed nara x-xadina fil-pront nisma' l-bieb ta' barra jhabbat u xeba' storbu, Yousef beda jgħid ra lil xi hadd.

Illi x-xhud ikompli li:

Kamra tas-sodda u kamra tas-sodda bix-xadina go fiha u jien sa kemm qed nara lix-xadina, storbu għajjat, Yousef ra lil xi hadd hiereg, jien ma rajt lil hadd, jien personali imma jien go dik il-kamra tax-xadina kont.

Illi minn tali xiehda jirrizulta li l-verżjoni tal-persuna ġewwa l-fond reġgħet inbidlet fis-sens li x-xhud fl-ebda hin ma qal li meta daħlu fil-fond raw persuna ġewwa, semma biss dan il-fatt meta semgħu l-bieb ihabbat fejn sema' lill-appellat igħid li ra persuna ġewwa tigri.

Illi jekk ghas-sahha minn jigġudika jemmen li huwa minnu li l-appellat sab persuna gewwa kif ma rraportax dan il-fatt mal-pulizija? Illi di piu mix-xiehda tal-pulizija ma jirrizultax li nstabu xi marki ta' sgass u/jew dhul fl-imsemmi fond tal-appellat. Illi l-esponent ikompli jsaqsi allura x'sar minnu t-tieni persuna li suppost kien mal-persuna l-oħra li l-appellat baqa' iġhid li ra gewwa l-fond tiegħu meta x-xhud Raymond Chircop baqa' dejjem konsistenti jixhed li ra żewġ persuni jaqbz u mill-fond biswit għall-fond misruq u viċi versa meta reġgħu tfaċċaw it-tieni darba fejn ikkonferma li kien ċert mija fil-mija li l-istess żewġ persuni rahom deħlin fil-maisonette tal-imputat? Illi meta l-appellat għażel li jixhed reġa biddel il-verżjoni din id-darba jgħid li dina l-persuna ħarġet minn quddiem *ergo* mill-bieb ta' barra u mhux mill-bitha fuq in-naħa ta' wara tal-fond *de quo*.

Illi in oltre mill-atti lanqas ma jirrizulta li seta kien hemm użu tal-flat ta' fuq il-maisonette tal-appellat, kif ipprova jpingiha l-appellat, li seta serva biex il-persuni dahlu fil-fond derubat, l-ewwel nett għax ix-xhud okulari Raymond Chircop ma ra lil hadd jagħmel dan kif ukoll ma nstabu l-ebda marki mal-ħitan li jixhtu dawl dwar tali kunsiderazzjoni, kif ukoll meta l-inkwilini ġew mitkellma mill-pulizija l-eżitu kien wiehed negattiv. Illi in oltre jingħad li fiċ-ċirkostanzi kien impossibbli li persuna taqbez mill-ħajt tal-bitha għan-naħa ta' wara għax f'dak iż-żmien fuq wara tal-fondi konċernati kien hemm sit ta' kostruzzjoni li jrendiha impossibbli li persuna taqbez għall-isfel minħabba l-għoli li kien hemm.

Illi ta' min jgħid ukoll li mix-xiehda tal-uffiċjal prosekutur kif ukoll minn uffiċjali oħra tal-pulizija nvoluti fl-investigazzjoni odjerni kollha kkonfermaw l-istess haġa fejn stqarru li l-appellat f'ħin minnhom waqt it-tehid tal-istqarrija talab li jingħata ftit ħin fejn saħanitra semgħuh b'mod dirett iġhid li xtaq jammetti u jbidel ħajtu. Illi f'dan ir-rigward sfortunatament apparti tali xiehda ma hemm l-ebda stqarrija miktuba tikkorrobora dan l-istat ta' fatt kif ukoll ta' allegazzjonijiet oħra li sar fil-konfront tiegħu u għalhekk jingħad x'ingħad f'dan ir-rigward l-esponent huwa tal-umli fehma li dawn l-allegazzjonijiet ma ġewx ippruvati sal grad rikjest mill-prosekuzzjoni.

Illi fir-rigward l-ewwel imputazzjoni, in vista tas-suespost fl-umli opinjoni tal-esponent dawn il-fatturi kollha magħduda flimkien, li lkoll jinsabu u jiffurmaw parti mill-atti proċesswali, għandhom jiġu kkunsidrati bħala provi speċifiki liema provi lkoll huma univoċi w li jorbtu lill-appellat mas-serqa u għalhekk fl-umli fehma tal-esponent bl-użu tal-bon sens l-appellat għandu jinsab ħati tal-ewwel imputazzjoni.

It-tielet imputazzjoni - serq ta' nhar id-9 t'April 2015

Illi fir-rigward din is-serqa l-ewwel Qorti kkonkludiet li ma tistax issib htija li tista' tigi konsidrata bhala *safe and satisfactory* in vista tax-xhieda kunfliggenti tax-xhud John Junior Pace u ghan-nuqqas ta' provi l-ohra. Illi bla tlaqliq jinghad li l-provi kontra l-appellat iduru fuq ix-xiehda tal-imsemmi John Junior Pace li ta' min jghid kien ammetta li kien ikkommetta s-serqa ta' nhar id-9 ta' April 2015 mertu tat-tielet imputazzjoni. Illi meta xehed f'dawn il-proceduri ghalkemm ikkonferma li kemm hu kif ukoll l-appellat kienu dahlu fil-fond de quo nhar id-disgħa (9) ta' April tas-sena elfejn u hmistax (2015) l-istess xhud baqa' isostni li dak in-nhar ma nsteraq xejn, bhal donnu dahlu gewwa xi muzew miftuh għall-pubbliku biex iżuruh.

Illi f'dan l-isfond jinghad li fil-komunika li saret lill-Kummissarju tal-Pulizija l-Qorti qalet li kuntrarjament għall-ammissjoni tieghu, cahad l-involviment tieghu f'dik is-serqa u ordnat komunikazzjoni immedjata ta' din is-sentenza lill-Kummissarju tal-Pulizija.

Illi l-esponent jirriveva li tali pronunzjament ma huwiex daqstant lejali għal dak li baqa' isostni x-xhud John Junior Pace ghax kif appena indikat huwa qatt ma nnega l-fatt li huma filfatt dahlu fil-fond izda baqa' jinnega l-fatt li huma dahlu fil-fond biex jisirqu. Illi bl-użu tal-buon sens l-esponent bilfors ikollu jsaqsi x'sens jagħmel li persuna toqghod tiehu l-iżbriga li taqbez minn bejt għal iehor, tagħmel dik il-ħsara kollha fit-tieqa biex tidhol, taċċessa l-fond, tidhol gewwa u dana kollu biex iddur dawra? Illi b'kull rispettt lejn l-ewwel Qorti galadarba l-istess xhud ikkonferma li huwa minnu li huma dahlu fil-fond, kif ukoll li kif jirrizulta wkoll mill-atti kien ammetta tali serqa, kull ma kellu jigi ppruvat huwa jekk filfatt kienux insterqu x'affarijiet jew le mill-imsemmi fond. Illi skont ix-xiehda li resqet il-prosekuzzjoni gie ppruvat li filfatt kienu nsterqu numru ta' ogġetti *inter alia* settijiet ta' pożati tal-ikel tal-fidda, par gandlieri tal-kristall u affarijiet oħra li dehru neqsin mix-*showcase*, dawn tal-aħħar baqaw ma gewx identifikati.

Illi l-esponent jishaq li x-xhud qatt ma cahad li dahal gewwa l-fond izda cahad il-fatt huwa dahal fih biex jisraq. Illi b'kull rispettt l-esponent jerga jtenni li l-buon sens jiddetta li huma dahlu gewwa l-fond biex jisirqu! Illi di piu jinghad li ghalkemm il-Qorti ma kkonidrathix *safe and satisfactory* li ssib htija in vista tax-xhieda kunfliggenti tax-xhud John Junior Pace minn naha l-oħra hassitha *safe and satisfactory* li tillibera lill-imputat anke jekk John Junior Pace jirrizulta mill-provi u l-proceduri li ttiehdu kontrih li xehed il-falz quddiemha meta baqa' jinnega li qatt ma seraq xejn minn gewwa l-fond ghalkemm ikkonferma hu stess li dahal fl-istess fond. Illi fl-umli fehma tal-esponent l-ewwel Qorti kellha se mai tordna sabiex l-pulizija tinvestiga u tkellem lix-xhud John Junior Pace dwar ix-xhieda falza li ngħatat quddiemha dwar is-serqa li kien ammetta għaliha l-istess xhud liema serqa hija l-mertu tat-

tielet imputazzjoni. Illi fir-rigward tat-tielet imputazzjoni l-Avukat Generali huwa tal-umli fehma li tenut kont għal dak li xehed John Junior Pace l-ewwel Qorti kellha ssib lill-appellat hati wkoll ta' din l-imputazzjoni.

Rat l-atti kollha tal-kawża.

Semghet it-trattazzjoni tal-partijiet.

Ikkunsidrat,

Illi l-ewwel aggravju tal-Avukat Ġenerali huwa bbażat fuq l-istqarrijiet rilaxxati mill-appellat u cioè' li l-ewwel Qorti kient żbljata meta iddecidiet li ma ttx kashom u tinjorhom. Għaldaqstant din il-Qorti sejra l-ewwel tikkonsidra dan l-ewwel aggravju u tara jekk għandhiex tqis l-istqarrijiet rilaxxati mill-appellat Yousef Essesi bħala inammissibli kif del resto għamlet l-ewwel Qorti.

Illi l-appellant irrilaxxa żewġ stqarrijiet, waħda datata is-sitta' u għoxrin (26) ta' Mejju, 2015 u li tinsab esebita minn fol. 6 sa fol. 9 tal-proċess; kif ukoll stqarrija oħra datata l-għaxra (10) ta' Mejju, 2015 u li tinsab esebita minn fol. 117 sa fol. 119 tal-atti proċesswali. Fl-istqarrija, datata is-sitta' u għoxrin (26) ta' Mejju, 2015, tirrizulta s-segweni twissija:

'Qed niġi mwissi mill-Ispettur Jonathan Ransley fil-preżenza ta' PC976 li minniex obligat nirrispondi d-domandi li ser isiruli u dak li ser inwieġeb jista' jinġieb bħala prova. Qed niġi nfurmat ukoll li għandi dritt għall-avukat jew prokuratur legali qabel din l-interrogazzjoni pero għażilt li ma neżercitax dan id-dritt.'

F'din l-istqarrija, fost mistoqsijiet oħra l-akkużat ġie mistoqsi:

'Naqblu li qabel din l-istqarrija inti ġejt mgħarraf bid-dritt tiegħek li tikkonsulta ma avukat tal-fiducia tiegħek pero int irrifjutajt li teżercita' dan id-dritt?'

U wieġeb 'ija'

Din l-istqarrija hija ffirmata mill-Ispettur Jonathan Ransley u minn PC 976 kif ukoll mill-appellat u taghlaq bis-segwenti dikjarazzjoni:

'Din l-istqarrija għamiltha jien minn jeddhi, mingħajr theddid, wegħdi jew favuri jew forma ta' vantaġġi jew promessi u wara li giet moqghrija ngħid li din hija korretta u l-verita' u nagħzel li niffirfmaha.'

L-appellat iffirma wkoll dikjarazzjoni ta' rinunzja għad-dritt tal-parir legali fejn stqarr li

'...għalkemm naf li għandi d-dritt għall-parir legali, jekk jien nitlob dan, mill-aktar fis possibli u li nista' nitkellem privoatament ma' avukat tal-fiducja tiegħi jew mal-prokuratur legali ta' fiducja tiegħi u dan jew permezz tat-telefown jew inkella wiċċ imb'wiċċ għall-hin massimu ta' siegħa qabel niġi nterrogat mill-Pulizija. Hawn, jiena qed niddikjara, li għalkemm fhuimt sewwa dawn id-drittijiet tiegħi wara li ġew spjegati lili sewwa, jiena qed nrrinunzja għad-dritt legali li nikkonsulta ma' avukat jew ma prokuratur legali tal-fiducja tiegħi.'

L-Ispettur Jonathan Ransley fix-xhieda tiegħu quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti Istrutturja datata l- 10 ta' Ġunju, 2015 fost affarijiet ohra xehed li:-

'Essesi kien interrogat rigward dan l-incident u diversi incidenti ohra rigward fuq serq ta' mobile, serq minn go residenza ohra l-Gżira u din is-serqa li għadni kemm semmejt u kien ingħata ukoll id-dritt li jikkonsulta ma' avukat ta' l-fiducja tiegħu, liema dritt huwa rrinunzja.'

L-Ispettur, lejn l-aħħar tax-xhieda tiegħu qal li kien qieghed jagħraf ir-rinunzja tal-parir legali datata 26 ta' Mejju, 2015 u l-firem tiegħu tal-imputat, PC 376 u PC 976. Għaraf ukoll l-istqarrija u li kien qed jgħaraf il-firma tiegħu, tal-imputat u ta' PC 976.

PC 976 Thomas Zammit fix-xhieda tiegħu nhar quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) Bħala Qorti Istrutturja datata s-27 t' Awwissu, 2015 ġie mistoqsi:

'Spettur Ransley: Mela qabel ġie nterrogat, xi drittijiet ingħatawlu?

Xhud: Id-dritt ta' l-avukat u l-caution

Spettur Ransley: Issa d-dritt ta' l-avukat ħadu?

Xhud: le

...

Spettur Ransley: ..., mela x'inhum dan id-dokument a fol. 16?

Xhud: id-dritt ta' avukat, qed naghraf il-firma tieghek, il-firma ta' PC 376, ta' imputat Essesi u tiegħi.

Spettur Ransley: u meta ngħata dan id-dritt?

Xhud: Qabel l-istatement

Spettur Ransley: id-data?

Xhud: 26 ta' Mejju.

Spettur Ransley: u x'taf tgħidli a fol. 17?

Xhud: Qed naghraf il-firma tieghek, ta' l-imputat Essesi u tiegħi.

Spettur Ransley: u dan x'dokument huwa?

Xhud: l-istatement, l-istqarrija'

PC 376 Andrew Grech gie muri wkoll fol.16 fejn dan qal 'haww hekk meta l-Ispettur saqsa lil imputat jekk għandux bżonn avukat'. Huwa kompla billi qal li dan sar 'fis-26 ta' Mejju, 2015 fejn l-imputat irrinunzja għad-dritt ta' l-avukat.' Ix-xhud għaraf ukoll il-firma, tiegħu, ta' l-Ispettur u ta' l-imputat.

L-Ispettur Jonathan Ransley, kif ukoll PC 976 Thomas Zammit u PC 376 Andrew Grech għarfu l-appellat fil-Qorti.

Mill-istqarrija datata l-10 ta' Mejju, 2015, tirriżulta s-segwent i twissija:

Qed tiġi mwissi mill-Ispettur Jason Francis Sultana fil-prezenza ta' PC 449 u PC 729, li m'intix obligat li titkellem sakemm ma tkunx tixtieq titkellem, imma dak li tgħid ser jitniżżel bil-miktub jista' jingieb bi prova. Qed tiġi nfurmat ukoll, u dan wara li għażilt li ma tkellimx Avukat jew Prokuratur Legali, illi waqt dan l-interrogatorju inti ma tkunx trid tgħid xejn jew tonqos milli ssemmi xi fatt, jekk ikun il-każ li l-quddiem jittieħdu proċeduri kriminali fil-konfront tieghek, il-Qorti jew il-gudikant jistgħu jaslu għal regola ta' inferenza li tammonta għal prova korroborattiva, jekk matul il-proċess inti tressaq xi difiża li tkun ibbazata fuq xi fatt li ma tkunx semmejt matul din l-interrogazzjoni.

L-Ispettur Sultana f' din l-istqarrija beda sabiex staqsa lill-appellat dawn il-mistoqsijiet:

'Qabel ma qed għa tittieħed din l-istqarrija naqblu li inti għażilt li ma tkellimx Avukat?'

u hu wieġeb 'Iva'

Kif ukoll iffirmajt dikjarazzjoni ta' rifjut legali għal qabel ma ttiġdet l-istqarrija Yousef?

u l-appellat reġa' wieġeb 'iva'

Din l-istqarrija hija ffirmata mill-allura spettur Jason Francis Sultana u minn PC 729 kif ukoll mill-appellat u tagħlaq bis-segwent i dikjarazzjoni:

'Din l-istqarrija hija l-verita' kollha, għamiltha jien minn jeddhi, mingħajr ebda wegħdi ta' favuri jew vantaġġi u mingħajr ebda biza jew theddid u wara li giet moqrija lili nagħzel li ma niffirma'

L-appellat iffirma wkoll dikjarazzjoni ta' rinunzja għad-dritt tal-parir legali fejn stqarr l-istess bħal meta ffirmata l-istess rinunzja fis-26 ta' Mejju, 2015. Fl-atti proċesswali tinsab ukoll dikjarazzjoni ta' rifjut tal-jedd għall-parir legali oħra, din id-darba datata t-22 ta' Mejju, 2015.

Fix-xhieda tiegħu l-allura **spettur Jason Francis Sultana** qal illi:

'nhar l-10 ta' Mejju, kont baġat għal Yousef Essesi tajtu d-drittijiet kollha tiegħu u anki rrifjuta illi jikkellem ma' avukat. Is-Sur Essesi irrilaxxa stqarrija, f'liema stqarrija ma wieġeb għal ebda domanda magħmula fil-konfront tiegħu'.

F'dan l-istadju ta' min jingħad illi, PC 449 Jean Claude Debono u PC 729 Kevin Decelis, filwaqt li kienu xhieda tar-rinunzja għad-dritt tal-parir legali tal-appellat u l-firma tagħhom tidher fuq l-istess dikjarazzjonijiet, fejn kienu anke prezenti għall-istqarrija meħudha nhar l-10 ta' Mejju, 2010, dawn hadd minnhom ma xehed fil-proċeduri odjerni u dan meta lanqas kien hemm eżenzjoni min-naħa tad-difiża sabiex dawn ma jixhdux.

Din il-Qorti sejra tagħmel referenza għal uħud mis-sentenzi li indirizzaw kwistjonijiet rigwardanti l-ammissibilita' o meno ta' stqarrijiet rilaxxati mill-akkużat. Filwaqt illi sentenza ta' l-Ewwel Qorti tgħid illi l-istqarrijiet tal-akkużat ma għandhomx jiformaw parti mill-proċess u dan sabiex jiġi zgurati li l-appellat ma jiġix imcaħhad mid-drittijiet fundamentali tiegħu u dan *stante* l-fatt li l-principju tal-assistenza legali matul l-interrogazzjoni ma kienx għadu ravvizat fil-liġi Maltija. Madankollu, l-appellant Avukat Ġenerali ma jaqbilx ma din id-deċiżjoni u jemmnen illi l-istqarrijiet mertu ta' dawn il-proċeduri, għandhom ikunu ammissibli għar-raġunijiet li semma fl-appell tiegħu ndikati

supra. Din il-Qorti tagħmilha ċara li per sfortuna **l-ġurisprudenza dwar meta suspettat ma jkunx inghata d-dritt tal-assistenza ta' Avukat waqt l-istqarrija għada konfligġenti, dan inkluz numru ta' sentenzi li nġatgħu riċentement.**

Sentenza li għamlet impatt sinifikanti fuq il-ġurisprudenza ta' Malta hija dik tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **Borg v. Malta**.¹ F'dik is-sentenza l-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, fost numru ta' konsiderazzjonijiet, ikkunsidrat li:

'56. Early access to a lawyer is one of the procedural safeguards to which the Court will have particular regard when examining whether a procedure has extinguished the very essence of the privilege against self-incrimination. These principles are particularly called for in the case of serious charges, for it is in the face of the heaviest penalties that respect for the right to a fair trial is to be ensured to the highest possible degree by democratic societies (see Salduz v. Turkey [GC], no. 36391/02, § 54, ECHR 2008).

57. The Court reiterates that in order for the right to a fair trial to remain sufficiently "practical and effective" Article 6 § 1 requires that, as a rule, access to a lawyer should be provided as from the first interrogation of a suspect by the police, unless it is demonstrated in the light of the particular circumstances of each case that there are compelling reasons to restrict this right. Even where compelling reasons may exceptionally justify denial of access to a lawyer, such restriction – whatever its justification – must not unduly prejudice the rights of the accused under Article 6. The rights of the defence will in principle be irretrievably prejudiced when incriminating statements made during police interrogation without access to a lawyer are used for a conviction (see Salduz, cited above, § 55).

58. Denying the applicant access to a lawyer because this was provided for on a systematic basis by the relevant legal provisions already falls short of the requirements of Article 6 (ibid., § 56).

(ii) Application to the present case

59. The Court observes that the post-Salduz case-law referred to by the Government (paragraph 53 in fine) does not concern situations where the lack of legal assistance at the pre-trial stage stemmed either from a lack of legal provisions allowing for such assistance or from an explicit ban in domestic law

60. The Court notes that it has found a number of violations of the provisions at issue, in different jurisdictions, arising from the fact that an applicant did not have legal assistance

---

¹ Deciża fit-12 ta' Jannar, 2016 u reża finali fit-12 ta' April 2016 (Applikazzjoni numru: 37537/13)

while in police custody because it was not possible under the law then in force (see, for example, *Salduz*, cited above, § 56; *Navone and Others v. Monaco*, nos. 62880/11, 62892/11 and 62899/11, §§ 81-85, 24 October 2013; *Brusco v. France*, no. 1466/07, § 54, 14 October 2010; and *Stojkovic v. France and Belgium*, no. 25303/08, §§ 51-57, 27 October 2011). A systemic restriction of this kind, based on the relevant statutory provisions, was sufficient in itself for the Court to find a violation of Article 6 (see, for example, *Dayanan v. Turkey*, no. 7377/03 §§ 31-33, 13 October 2009; *Yeşilkaya v. Turkey*, no. 59780/00, 8 December 2009; and *Fazli Kaya v. Turkey*, no. 24820/05, 17 September 2013).

61. In respect of the present case, the Court observes that no reliance can be placed on the assertion that the applicant had been reminded of his right to remain silent (see *Salduz*, cited above, § 59); indeed, it is not disputed that the applicant did not waive the right to be assisted by a lawyer at that stage of the proceedings, a right which was not available in domestic law. In this connection, the Court notes that the Government have not contested that there existed a general ban in the domestic system on all accused persons seeking the assistance of a lawyer at the pre-trial stage (in the Maltese context, the stage before arraignment).

62. It follows that, also in the present case, the applicant was denied the right to legal assistance at the pre-trial stage as a result of a systemic restriction applicable to all accused persons. This already falls short of the requirements of Article 6 namely that the right to assistance of a lawyer at the initial stages of police interrogation may only be subject to restrictions if there are compelling reasons (see *Salduz*, cited above, §§ 52, 55 and 56).

63. There has accordingly been a violation of Article 6 § 3 (c) taken in conjunction with Article 6 § 1 of the Convention.' (Emfazi u sottolinear miżjud minn din il-Qorti.)

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Christopher Bartolo (KI 390981M) vs Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija'**,² il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali) kienet ikkunsidrat li:

'Fin-nota ta' sottomissjonijiet tagħhom, l-intimati jargumentaw illi l-ilment tar-rikorrent fil-meritu huwa nfondat peress illi huwa kien inghata d-dritt li jikkonsulta ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, u filfatt kien eżercita dan id-dritt, u illi s-sentenza citati minnu fir-rikors promotur ma huma ta' l-ebda sostenn għal l-ilment tar-rikorrent peress illi dawn

---

² Deciża mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG)

jipprospettaw sitwazzjoni fejn l-interrogat ma thallix ikellem avukat qabel ma ttehdulu l-istqarrija.

L-Qorti rat pero illi l-ilment tar-rikorrent fir-rikors promotur tieghu m'huwiex illi ma thallix jikkonsulta ma' avukat qabel ma ttehdietlu l-istqarrija (hlief fir-rigward tat-tieni wahda), izda proprju illi l-assistent legali tieghu ma kienx prezenti **waqt** it- tehid tal-istqarrija, kif jidher per eżempju minn paragrafu 8 u 13 tar-rikors promotur.

M'huwiex ikkontestat illi r-rikorrent ma giex interrogat fil-presenza tal-avukat tieghu, anke ghaliex wara kollox, f'dak iz-zmien il-ligi stess ma kienitx tippermetti dan.

Fis-sentenza fl-ismijiet **Panovits v. Cyprus** deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl-11 ta' Dicembru 2008 intqal illi: "...the Court observes that the concept of fairness enshrined in Article 6 requires that the accused be given the benefit of the assistance of a lawyer already at the initial stages of police interrogation. **The lack of legal assistance during an applicant's interrogation would constitute a restriction of his defence rights in the absence of compelling reasons that do not prejudice the overall fairness of the proceedings.**"

Fuq l-istess linja ta' hsieb, fis-sentenza fl-ismijiet **Dayanan v. Turkey** deciza mill- Qorti ta' Strasbourg fit-13 ta' Ottubru 2009 u citata fir-rikors promour tar-rikorrent intqal is-segwenti:

"In accordance with the generally recognised international norms, which the Court accepts and which form the framework for its case-law, an accused person is entitled, **as soon as he or she is taken into custody, to be assisted by a lawyer, and not only while being questioned** (for the relevant international legal materials see Salduz, cited above, §§ 37-44). Indeed, the fairness of proceedings requires that an accused be able to obtain the whole range of services specifically associated with legal assistance. In this regard, counsel has to be able to secure without restriction the fundamental aspects of that person's defence: discussion of the case, organisation of the defence, collection of evidence favourable to the accused, preparation for questioning, support of an accused in distress and checking of the conditions of detention.'

Il-fatt illi l-gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg evolviet sussegwentement ghas- sentenza ta' **Salduz** b'mod illi l-interpretazzjoni tad-dritt ghal smiegh mill-Qorti bdiet tikkonsidra li huwa necessarju li l-arrestat jithalla jkollu l-assistenza ta' avukat waqt l-interrogatorju hija kkonfermata bl-aktar mod car fis-sentenza fl-ismijiet **Brusco v. France** deciza fl-14 ta' Ottubru 2010, fejn il-Qorti ta' Strasbourg ibbazat il-konkluzjoni tagħha mhux biss fuq l-fatt

illi Brusco ma thallix ikellem avukat qabel ma gie interrogat izda anke ghaliex ma kellux access ghal avukat waqt l-ewwel interogazzjoni tieghu u l-interogazzjonijiet l-ohra kollha ta' wara dik, u dan a kuntrarju ta' dak li jezigi l-Artikolu 6:

"L'avocat n'a donc été en mesure ni de l'informer sur son droit à garder le silence et de ne pas s'auto-incriminer avant son premier interrogatoire ni de l'assister lors de cette déposition et lors de celles qui suivirent, comme l'exige l'article 6 de la Convention."

Konferma terga aktar cara ta' dan, tinsab fis-sentenza fl-ismijiet **Navone and others v. Monaco** deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl-24 ta' Ottubru 2013, fejn il-Qorti ikkonkludiet illi l-ligi ta' Monaco, li kienet tippermetti biss konsultazzjoni ma' avukat qabel l-interrogatorju, u ma kienitx tippermetti illi l-avukat ikun prezenti waqt l-interogazzjoni,³ kienet leziva tad-dritt ta' smiegh xieraq:

"Or, en l'espèce, nul ne conteste qu'à l'époque des faits, le droit monégasque ne permettait pas aux personnes gardées à vue de bénéficier d'une assistance d'un avocat pendant les interrogatoires: une telle assistance était donc automatiquement exclue en raison des dispositions légales pertinentes. La Cour relève en effet que le droit interne ne prévoyait qu'une consultation avec un avocat au début de la garde à vue ou de la prolongation de celle-ci, pendant une heure maximum, l'avocat étant en tout état de cause exclu des interrogatoires dans tous les cas."

(...)

Par conséquent, la Cour ne peut que constater que les requérants ont été automatiquement privés de l'assistance d'un conseil au sens de l'article 6 lors de leur garde à vue, la loi en vigueur à l'époque pertinente faisant obstacle à leur présence durant les interrogatoires."

Il-Qorti rat ukoll illi anke l-Qrati ordinarji Maltin diġa bdew jesprimu d-dubbi tagħhom rigward jekk, il-ligi, kif kienet dak iż-żmien, kienetx tiggarrantixxi adegwatament d-dritt ta' smiegh xieraq konsiderat illi ma kienetx tippermetti illi suspettat jkollu assistenża legali waqt l-interrogatorju, u dan kif jidher fis-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali deciza fis-6 ta' Ottubru 2016 **fl-ismijiet Il-Pulizija (Spettur Jesmond J. Borg) vs Jason Cortis** fejn intqal illi:

"...jista' jkun hemm lok ghal-dibattitu dwar kemm il-provvedimenti tal-Kap 9 jirrispekkjaw d-dritt ghall-assistenza legali moghti lill- arrestat tenut kont ukoll illi dan id-dritt, kif ezistenti llum taht il-ligi taghna, huwa ristrett ghal siegha qabel l-interrogatorju u b'hekk jeskludi l-jedd tal-presenza tal-avukat waqt l-

³ Bhas-sistema Maltija f'dak iż-żmien. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet '**Christopher Bartolo (KI 390981M) vs Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija**' deciza mill-Prim'Awla tal-Qorti Cvili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG).

istess interrogatorju. F'dak l-istadju l-arrestat huwa soggett ghal mistoqsijiet diretti u suggestivi bir-risposti taghhom, anke jekk jghazel li ma jwegibx, bit-traskrizzjoni tieghu tkun eventwalment esebita fil-proceduri kontrih fejn ikun meqjus innocenti sakemm pruvat mod iehor."

Huwa car ghalhekk illi skont il-gurisprudenza kostanti tal-Qorti ta' Strasbourg, hekk kif zviluppat u evolviet sussegwentement ghas-sentenza ta' Salduz, il- garanzija u protezzjoni ta' smiegh xieraq tirikjedi illi l-arrestat jinghata l-possibilita li jkollu mieghu avukat tal-fiducja tieghu waqt, u mhux biss qabel, l-interogazzjoni. Ghalhekk jidher illi l-argument tal-intimati illi dan l-ilment tar-rikorrent huwa nfondat ghaliex kienet inghata l-possibilita li jkellem avukat qabel l-ewwel interrogatorju huwa nsostenibbli ghaliex mill-gurisprudenza appena citata, jidher car illi l-arrestat ghandu jinghata l-possibilita' li jkollu avukat prezenti waqt l- interrogazzjoni.

M'huwiex kontestat, illi fiz-zmien in kwistjoni kien hemm restrizzjoni sistematika li kienet timpedixxi lill-arrestat milli jkollu avukat tal-fiducja tieghu prezenti waqt l-interrogazzjoni. M'huwiex ikkontestat ukoll illi r-rikorrent ma thalliex ikollu avukat prezenti waqt l-ewwel interrogazzjoni, u illi ma inghatax access ghall-avukat tieghu qabel jew waqt it-tieni interrogazzjoni. Dan il-fatt wahdu, skont il-gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg, huwa bizzejjed biex tinstab lezjoni tad-dritt ta' smiegh xieraq.

Il-Qorti pero ma tistghax ma tirrilevax illi dan huwa kaz gravi u partikolari, fejn ir-rikorrent huwa afflitt minn marda serja u terminali, tant li fi zmien tal- interrogazzjoni kien ikollu jaghmel sitt sieghat dialysis, fi granet alternattivi u filfatt kien gie arrestat hekk kif kien ghadu hareg minn sitt sieghat dialysis. Il-Qorti tinsab mhassba mmens illi l-pulizija ma zammew ebda record tal-kondizzjoni ta' sahha tar-rikorrent, b'mod illi ma jistghux jikkonfermaw jekk kienux taw cans lir- rikorrent jiekol u jixrob bejn sitt sieghat dialysis u l-interogazzjoni tieghu jew le, skont kif qed jallega r-rikorrent. Il-Qorti tfakkar illi sakemm ir-rikorrent kien fil- kustodja tal-pulizija, il-pulizija kienet responsabbli ghal sahhtu u ghalhekk kellha tara li jkollha informazzjoni sufficjenti dwar il-kondizzjoni medika tar-rikorrent sabiex tigi salvagwardjata sahhtu u li r-rikorrent ma jithalliex bil-guh u bil-ghatx wara sitt sieghat dialysis.

Il-Qorti hija tal-fehma illi mill-provi prodotti rrizulta l-kondizzjoni medika tar- rikorrent, li kienet tikkawzalu ugiegh kbir, ansjeta u depressjoni, dana kollu jirrendi r-rikorrent persuna vulnerabbli, specjalment ikkonsidrat illi l-ewwel interrogazzjoni segwit sitt sieghat dialysis. Barra minn hekk, skont it-testimonjanza mhux kontradetta tal-psikologu Nicholas Briffa, a fol 128 - 129, ir-rikorrent huwa persuna suxxettibbli, u reza vulnerabbli minhabba l-

kondizzjoni medika u d- depressjoni li minnha kien jbaghti. Di piu' l-fatt illi r-rikorrent ma kellu l-ebda esperjenza ta' interrogatorju, tirrendih aktar vulnerabbli.

Il-Qorti rat ukoll illi l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm xi ragunijiet impellanti - "compelling reasons" - sabiex ir-rikorrent ma jithalliex ikollu avukat prezenti waqt l-interrogazzjonijiet tieghu. Ghalhekk, ikkonsidrat li dak iz-zmien kien hemm restrizzjoni sistematika ghad-dritt ta' assistenza legali waqt l-interrogazzjoni, l-effetti ta' liema kienu aggravati f'dan il-kaz minhabba l-vulnerabbilita tar-rikorrent, u galadarba l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm ragunijet serji u mpellenti li jistghu jiggustifikaw ir-restrizzjoni tad-dritt ta' assistenza legali sofferta mir-rikorrent, il-Qorti tikkonkludi illi l-ilmont tar-rikorrent illi d-dritt tieghu ghal smiegh xieraq gie lez, huwa fondat.

Ghalhekk, il-Qorti tiddikjara illi r-rikorrent sofra lezjoni tad-dritt tieghu ghal smiegh xieraq minhabba restrizzjoni mhux gustifikata ghad-dritt tieghu ta' access ghal avukat.'

Din is-sentenza giet appellata l-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija. Il-Qorti Kostituzzjonali fid-decizjoni tagħha,⁴ fost numru ta' kunsiderazzjonijiet qieset li:

36. Mill-premess jirrizulta manifest li l-istqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent ser ikollhom kif fil-fatt gja` kellhom quddiem il-Qorti Kriminali impatt fil- proceduri kriminali, mhux in kwantu ghall-ammissjonijiet, izda in kwantu l-kontenut tagħhom kien ittiehed in konsiderazzjoni fil-quantum tal-piena imposta fuqu mill-Qorti Kriminali, u issa huwa car li anke l-Qorti tal-Appell Kriminali ser tiehu konsiderazzjoni tal-kontenut tal-istqarrijiet f'dan ir-rigward. Ghalhekk, ghalkemm il-proceduri kriminali ghadhom pendenti u ghalhekk ma jistax f'dan l-istadju jigi determinat jekk kienx hemm lezjoni ta' smiegh xieraq f'dawk il-proceduri, jekk l-istqarrijiet jithallew fil-process tal- proceduri kriminali, dawn wisq probabbilment ser isir uzu minnhom mill- Qorti tal-Appell Kriminali bi pregudizzju jew vantagg ghall-akkuzat fil- kwantifikazzjoni tal-piena, kemm dik karcerarja kif ukoll ghal dak li tirrigwarda l-multa li tista' tigi imposta.

37. Fid-dawl tal-premess it-tehid tal-istqarrijiet zgur li ser ikollhom impatt fuq l-ezitu tal-process kriminali u, la darba dan isir, x'aktarx ser isir ksur tad- dritt tal-rikorrent ghal smiegh xieraq tenut kont tal-fatt li dawn gew rilaxxjati mir-rikorrent fl-assenza ta' avukat li jassistih. Ghalhekk huwa xieraq li, filwaqt li f'dan l-istadju ma jistax jinghad jekk kienx hemm lezjoni ta' dan id- dritt fundamentali tar-rikorrent peress li l-proceduri kriminali ghadhom pendenti, dawn ma jithallewx jibqghu fl-inkartament tal-process kriminali'

---

⁴ Sentenza fl-ismijiet 'Christopher Bartolo v. (1) Avukat Ġenerali; u (2) Kummissarju tal-Pulizija' deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru, 2018 (Rikors numru 92/16 JPG).

Għar-raġunijiet suċitati il-Qorti Kostituzzjonali ddecidiet sabiex ma jseħħ ksur tad-drittijiet tar-rikorrent ma jsirx aktar użu miż-żewġ stqarrijiet rilaxxati mir-rikorrent fil-proċeduri kriminali.

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella'**⁵ fost numru ta' kunsiderazzjonijiet, ġie kkunsidrat li:

'Riferibbilment għall-kaz in ezami, jirrizulta illi Aldo Pistella nghata dritt li jkellew lill-avukat ta` għazla tiegħu qabel irrilaxxa l-istqarrija lill-Ispettur Malcolm Bondin. L-ispettur kkonfermat ikkonferma li hekk kien il-kaz, kemm meta xehed fil-kors ta` dan il-procediment, kif ukoll meta xehed fil-kawza kriminali. In partikolari, fis-seduta tal-kawza kriminali tal-20 ta` Ottubru 2014 stqarr illi:-

"Minn hemm hekk komplejna bl-investigazzjonijiet mas-sur Aldo Pistella fejn jien tajtu d-drittijiet tiegħu u fejn tajtu d-dritt tal-parir legali fejn xtaq li jkellew avukat u fil-fatt kien tkellew ma` l-avukat tiegħu Dr Sarah Sultana personalment, kien tkellew l-ghada filghodu fejn kienet giet tkellmu gewwa l-kwartieri tal-Pulizija. Wara li ha lparir legali kont komplejt bl-investigazzjonijiet miegħu...." (ara fol 19 u 20 tal-process kriminali).

Mill-istqarrija rrizulta wkoll illi Pistella kkonfermat li fehem it-twissija mogħtija lil mill-pulizija u li kien kellew lil avukat tiegħu qabel ma rrilaxxa l-istqarrija. Insibu a fol 29 :

"M: Fhimtha t-twissija li għadni kif tajtek?

T: Iva.

M: Tikkonfermat li kellimt lil avukat tiegħek Dr Sara Sultana u gejt mogħti dokument bid-drittijiet kollha tiegħek bil-lingwa taljana?

T: Iva.

Madanakollu rrizulta wkoll illi Pistella ma kienx assistit mill-avukat ta` għazla tiegħu waqt it-tehid tal-istqarrija. Gara hekk ghaliex fiz-zmien meta Pistella kien qed jigi nvestigat, ma kienx hemm dritt li min kien qed jigi nvestigat jitlob li jkun assistit minn konsulent legali waqt it-tehid ta` l-istqarrija.

Din hija propju l-kwistjoni mertu tar-referenza kostituzzjonali odjerna, ossija jekk il-kaz ta` persuna li ma jkollhiex assistenza legali fl-istadju meta tkun giet arrestata u interrogata jikkostitwix ksur tal-jedd għal smigh xieraq kif tutelat bl-Art 6 tal-Konvenzjoni.

---

⁵ Deciża mill-Qorti Civili Prim' Awla (Ġurisdizzjoni Kostituzzjonali) nhar is-27 ta' Ġunju, 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 104/16 JZM).

Il-Qorti hadet nota tal-fatt li Aldo Pistella ddikjara li talab l-assistenza ta` avukat izda dak l-avukat ma kienx prezenti waqt l-interrogatorju.

Irrizulta wkoll mix-xiehda tal-Ispettur Bondin fil-proceduri kriminali illi waqt li kien qed jaghti l-istqarrija, Pistella kkopera izda kellu problema bejn li ried jikxef il-persuni involuti u bejn li ma riedx; ghalhekk kien rega` nsista li jkellem lill-konsulent legali izda din it-talba kienet michuda.

L-ispettur xehed hekk a fol 25 :-

"Is-sinjur ikkopera maghna bis-shih. Il-problema li kellu s-sinjur qisu bejn jixtieq jikkopera mal-pulizija u jghid verament min huma nvoluti n-nies u minn ghand min kien qed jixtri u jassistina f`dawk l- affarijiet u bejn qed jibza` minn dawn l-affarijiet. Ghax f`hin minnhom xtaq li jghinna u f`hin minnhom rega` talab biex jitkellem filfatt ma` l-avukat, ghidtlu li ma jistax."

Ghal din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l- interrogazzjoni jwassal ghal sitwazzjoni fejn l-uzu ta` l-istqarrija mehuda minghajr l-assistenza legali tammonta ghal lezjoni tad-dritt ghal smigh xieraq tal-imputat skont l-Art 6 tal-Konvenzjoni.

Din il-Qorti tqis li gall-kaz odjern ghandha tapplika l- gurisprudenza l-aktar ricenti tal-ECHR u tal-qrati taghna fejn inghad kjarament li d-dritt ta` l-applikant jigi rrimedjabbilment ippregudikat meta hu jirrilaxxa stqarrijiet waqt linterrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu daww l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu. '

L-istess Qorti⁶ qieset li:

'Fil-fehma ta` din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l- interrogazzjoni u waqt l-istess interrogazzjoni talbet li terga` tkellem lill-avukat u tali talba giet michuda, iwassal ghal sitwazzjoni fejn id- dritt ta` dik il-persuna, fil-kaz tal-lum Aldo Pistella, kien irrimedjabbilment ippregudikat stante illi huwa rrilaxxa stqarrijiet waqt l- interrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu daww l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu.

Issa rrizulta wkoll illi l-kawza kriminali ghadha pendenti.

Ghalkemm il-qorti ta` gurdizzjoni kriminali eventwalment taghti decizjoni filmertu wara li jkun inghalaq il-gbir tal-provi, tenut kont tal- konsiderazzjonijiet

---

⁶ Fis-sentenza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella' deciza mill-Qorti Ċivili Prim'Awla (Ġurisdizzjoni Kostituzzjonali) fis-27 ta' Ġunju 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru. 104/16 JZM)

kollha premessi, m`ghandux ikun illi l-kawza kriminali titkompla bl-istqarrija ta` Aldo Pistella lill-Ispettur Malcolm Bondin tkun taghmel prova ladarba rrizulta li waqt it-tehid tal- istqarrija ma kienx prezenti l-avukat ta` Aldo Pistella.

Del resto l-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija t-tnejn sostnew illi l-kaz tal-pulizija kontra Aldo Pistella mhuwiex fondat biss fuq l-istqarrija ta` l-akkuzat izda fuq provi ohra wkoll.

Ghalkemm jibqa` l-principju li procediment gudizzjarju ghandu jitqies fit-totalita` tieghu sabiex jigi determinat kienx hemm ksur tal- jedd ghal smigh xieraq, tibqa` l-konsiderazzjoni li m`ghandu jsir ebda uzu mill-istqarrija ta` Aldo Pistella fil-process kriminali sabiex meta jintemm il-process kriminali, ma jkunx mittiefes b`irregolaritajiet.'

Il-Qorti Kostituzzjonali⁷ ikkonfermat is-sentenza tal-Ewwel Qorti, fejn fost kunsiderazzjonijiet ohra dwar l-appell ipprezentat mill-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija ikkunsidrat li:

'14. Ghalkemm, bhall-ewwel qorti, taqbel mal-appellanti illi f'dan l- istadju għadu ma sehh l- ebda ksur tal-jedd għal smigh xieraq, madankollu, kif osservat fil-kaz ta' Malcolm Said,⁸ il-qorti xorta hija tal-fehma li ma jkunx għaqli li l-procèss kriminali jithalla jitkompla bilproduzzjoni tal-istqarrija tal-akkuzat Pistella ladarba din, għallinqas f'parti minnha, ittiehdet mingħajr ma Pistella kellu l-għajjnuna ta' avukat. Għalhekk, għalkemm għadu ma sehh ebda ksur tal-jedd għal smigh xieraq, fiċ-ċirkostanzi huwa għaqli illi, kif qalet l-ewwel qorti, ma jsir ebda uzu mill-istqarrija fil- process kriminali sabiex, meta l-procèss kriminali jintemm, ma jkunx tniggès b`irregolarità – dik li jkun sar uzu minn stqarrija li ttiehdet mingħajr ma linterrogat kellu l-għajjnuna ta' avukat – li tista' twassal għal konsegwenzi bħal thassir talprocèss kollu.

15. Il-fatt li, kif josservaw l-appellanti, hemm xieħda ohra fil-procèss barra l-istqarrija li tista' ssahħaħ il-kaztal-prosekuzzjoni ma huwiex argument kontra din il-konkluzjoni. Ifisser biss li l-kaz tal- prosekuzzjoni ma jiddgħajjifx bit-tneħħija tal-istqarrija waqt li jista' jingieħ fixxejn jekk l-istqarrija titħalla fil-procèss u dan possibilment iwassal għal sejbien, eventwalment, ta' ksur tal-jedd għal smigh xieraq.'

⁷ Fil-kawza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella' deciza fl-14 ta' Diċembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM).

⁸ 24 ta' Ġunju 2016. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-paġna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella' deciza fl-14 ta' Diċembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM).

Il-Qorti taghmel referenza ukoll ghas-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello'**⁹ fejn gie kkunsidrat li:

'Illi t-tezi tar-rikorrenti hi semplici u lineari. Meta giet rilaxxata l-istqarrija dik il-persuna ma kellhiex id-dritt tal-prezenza ta' l-avukat. Il-konkluzjoni allura hi li tali stqarrija ghandha tkun inammissibli.

Illi t-tezi tal-Avukat Generali hi daqstant lineari. Ir-rikorrenti gie moghti d-dritt li jikkonsulta avukat ta' fiducia tieghu. Hu rrifjuta tali dritt, ma kkonsulta lil hadd u liberament u volontarjament irrilaxxa l-istqarrija hawn fuq imsemmija.

Illi din il-Qorti josserva li s-sentenza Borg v. Malta (hawn fuq citata) ma kinitx biss jitkellem fuq id-dritt li wiehed ikollu l-jedd li jikkonsulta ma avukat qabel tigi rilaxxat stqarrija. Dik is-sentenza tghid illi f'kull stadju ta' l-investigazzjoni l-persuna susspettata jew akkuzata jrid ikollha d-dritt ta' l-avukat. Kien ghalhekk li gie promulgat l-Att numru LI ta' l-2016.

Illi fil-fehma ta' din il-Qorti l-istess principji li gew applikati fis-sentenzi hawn fuq imsemmija ghandhom japplikaw f'dan il-kaz ukoll. Dan ifisser li anki jekk r-rikorrenti rrifjuta d-dritt li jikkonsulta avukat ma jfissirx li hu kien ser jirrifjuta l-prezenza ta' avukat fl-istess kamra ta' l-interrogatorju, tenut kont tal-fatt li l-artikolu fuq citat isemmi li l-avukat prezenti ghall-interrogatorju "...jippartecipa b'mod effettivo fl-interrogazzjoni...". Kif wiehed jista' japprezza din hi sitwazzjoni kompletament differenti. Logikament, ma tistax tipenalizza persuna li ghamel ghazla fuq parametri kompletament differenti minn dawh li huma in vigore llum.

Ghaldaqstant, ghal dawn ir-ragunijiet din il-Qorti tilqa l-eccezzjoni tar-rikorrenti. Tiddikjara l-istqarrija tad-19 ta' Ottubru, 2014 rilaxxat mir-rikorrenti bhala nammissibbli. Tali stqarrija ma tistax tigi prodotta waqt il-guri jew kopja taghha moghtija lill-gurati.'

Dik is-sentenza kienet giet appellata u l-Qorti tal-Appell Kriminali¹⁰ ma kinitx ikkonfermat is-sentenza tal-Qorti Kriminali izda kienet ikkunsidrat:

'19. Illi gjaldarba l-kwistjoni imqanqla la hija wahda frivola u lanqas vessatorja, din il-Qorti, wara li rat l-artikolu 46(3) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 4(3) tal- Kapitolu 319 tal-Ligijiet ta' Malta, qed tibghat lil-Prim'Awla tal-Qorti Civili, l- kwistjoni dwar jekk bl-uzu fil-guri kontra l-akkuzat appellat Martino Aiello tal- istqarrija rilaxxjata minnu lill-pulizija fid-19 ta' Ottubru 2014 jigix lez id-dritt tal-istess Martino Aiello ghal smigh xieraq sancit bl-

⁹ Sentenza preliminari moghtija mill-Qorti Kriminali nhar id-9 ta' Mejju, 2017 (Att ta' Akkuza numru 13/2015).

¹⁰ Deciza fit-9 ta' April, 2018 (Att ta' Akkuza Numru 13/2015).

artikolu 39(1)(3) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 6(1)(3) tal-Konvenzjoni għall-Protezzjoni tad- Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fondamentali.

20. Tiddiferixxi dan l-appell sine die sakemm tigi deciza definittivament il-kwistjoni fuq riferita.'

Sussegwentement, il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali)¹¹ iddeciediet ir-referenza Kostituzzjonali billi iddikjarat li fic-ċirkostanzi tal-każ mhux ser ikun jirrizulta ebda leżjoni tad-dritt fundamentali tal-akkużat Martino Aiello għal smiġh xieraq kif sancit bl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali jekk isir użu fil-guri kontra tiegħu mill-istqarrija li huwa rrilaxxa lil pulizija fid- 19 ta' Ottubru, 2014. Il-Qorti f'dik is-sentenza fost kunsiderazzjonijiet oħra, qieset li:

'Qabel xejn, din il-Qorti tgħid illi ma jirrizultax li kien hemm raġunijiet tajbin li jzommu lill-akkużat milli jkollu avukat prezenti waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jagħti listqarrija. L-uniku raġuni li Martino Aiello ma setax ikun mgħejjun minn avukat kienet li, dak iż-żmien, il-liġi ma kienitx tippermetti li l-akkużat ikun hekk mgħejjun f'dak l-istadju imma seta' jikkonsulta ma' avukat biss qabel l-interrogazzjoni, xi haġa li mhux kontestat li Martino Aiello rrifjuta li jagħmel.

Madanakollu, il-posizzjoni ġurisprudenzjali kurrenti turi li m'għadux il-każ li l-fatt waħdu li l-liġi ma kienitx tippermetti l-assistenza ta' avukat qabel jew waqt l-interrogazzjoni, awtomatikament iwassal sabiex jinstab li kien hemm ksur tad-dritt għal smiġh xieraq, kif qiegħed jippretendi l-akkużat, imma din il-Qorti għandha tqis diversi fatturi qabel tasal għall-konkluzjoni tagħha.

Kif diġà ntqal, dan il-każ huwa kemmxejn differenti mill-każ ta' Aldo Pistella in kwantu li Martino Aiello kien fil-fatt irrinunzja għad-dritt tiegħu li jikkonsulta ma' avukat qabel ma ġie interrogat mill-Pulizija u assolutament ma ġiex muri li huwa xtaq li jkollu avukat prezenti waqt l-interrogazzjoni jew waqt li kien qiegħed jirrilaxxa l-istqarrija.

*Propriu dwar ir-rinunzja, fil-każ ta' **Paskal vs Ukraine**, tal-15 ta' Settembru 2011, il-Qorti Ewropea qalet hekk:*

"neither the letter nor the spirit of Article 6 of the Convention prevents a person from waiving of his own free will, either expressly or tacitly, the entitlement to the guarantees of a

---

¹¹Fl-ismijiet 'Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello' fis-17 ta' Ottubru, 2019 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 38/2018 AF).

fair trial, as long as a waiver of the right is given in an unequivocal manner and was attended by the minimum safeguards commensurate to its importance."

L-akkuzat naqas milli juri wkoll li huwa għandu jitqies bħala persuna vulnerabbli. Fil-fatt, meta xehed quddiem din il-Qorti, tista' tgħid li ma semma xejn dwar iċ-ċirkostanzi tal-arrest tiegħu flimkien ma' martu mal wasla tagħhom hawn Malta. Martino Aiello la kien minorenni u lanqas kien ibati minn xi forma oħra ta' vulnerabilità fiż-żmien in kwistjoni. Lanqas jirrizulta xi prova fis-sens li iċ-ċirkostanzi li fihom ittiehdet l-istqarrija kienu għalih intimidanti. L-istqarrija ngħatat volontarjament, mingħajr theddid, wegħdi jew promessi ta' vantaġġi u wara li ngħata d-debita twissija skont il-liġi, u cioè li ma kienx obligat jitellem sakemm ma kienx hekk jixtieq, iżda li dak li kien ser jgħid seta' jingiebb bħala prova kontrih. Lanqas ma gie muri li l-akkuzat ma kienx qiegħed jifhem l-import taċ-ċirkostanzi li kien jinsab fihom. Il-Qorti tinnota wkoll illi Martino Aiello ma qajjem l-ebda lment dwar listqarrija li kien irrilaxxa qabel ma gie deċiż il-każ ta' Borg vs Malta imma huwa talab lill-Qorti Kriminali sabiex ikun jista' jressaq eċċezzjoni dwar l-inammissibilità tal-istqarrija bissminhabba dak deċiż mill-Qorti Ewropea fl-imsemmija każ. Imma kif rajna, din ilġurisprudenza m'għadhiex applikabbli inkondizzjonatament safejn l-akkuzat qiegħed jippretendi li l-istqarrija tiegħu mhijiex ammissibbli bħala prova abbażi tal-fatt waħdu li dak iż-żmien ma setax ikun assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jirrilaxxa l-istqarrija. Anzi, għandhom jittiehdu in konsiderazzjoni diversi fatturi li flimkien jaqsmu iċ-ċirkostanzi tal-każ.

Martino Aiello fl-ebda stadju ma kkontesta l-awtenticità tal-prova li gābet il-Prosekuzzjoni kontrih, liema prova mhijiex limitata għall-istqarrija in kwistjoni. Lanqas ma oppona għall-preżentata ta' dik l-evidenza. L-assjem tal-provi ser ikun evalwat minn Imħallef u għalhekk, minn persuna b'għarfien għoli tal-proċedura legali u l-liġi Maltija.

Finalment, il-Qorti tqis illi huwa indubbjament fl-interess pubbliku li jiġi investigat u imressaq sabiex jiġi ġudikat mill-Qorti ta' ġurisdizzjoni kriminali l-akkuzat li nqabad in flagrante jittraffika d-droga f'Malta.

Għaldaqstant, il-Qorti ssib li l-akkuzat Martino Aiello ma rnexxilux juri li tassew ser iġarrab ksur tad-dritt tiegħu għal smiġħ xieraq bl-użu fil-ġuri kontra tiegħu tal-istqarrija li rrilaxxa fid-19 ta' Ottubru 2014.'

Dik is-sentenza giet appellata u l-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello**¹² caħdet l-appell u fost kunsiderazzjonijiet oħra qieset li:

'24. L-istqarrija ma ttieħditx bi ksur ta' xi dispozizzjoni ta' ligi u kien ċertament fl-interess pubbliku li kaz' dwar traffikar ta' drogi f'Malta, ikun investigat u jittieħdu proċeduri kriminali dwaru.

25. M'hemm l-ebda indizju li l-appellant gie mgieghel jagħmel dik l-istqarrija. Fl-ebda stadju m'allega xi theddid jew wegħda biex għamilha.

26. Fir-rigward ta' paragrafu (g) m'hemmx dubju li l-prosekuzzjoni trid li dik l-istqarrija tintuza bħala prova importanti tal-guri li għad irid isir, u dan b'riferenza għal dak li gara f'Mejju u Ġunju, 2014 peress li fl-istqarrija Aiello ammetta li kien hemm darbtejn oħra f'dawk ix-xhur meta kien digà` importa droga f'Malta. Fatt li saret riferenza espressa għalih fl-att tal-akkuzà. Għalkemm il-guri għadu ma sarx, hu evidenti li dik l-ammissjoni fl-istqarrija għandha importanza fil-proċess kriminali tant li saret riferenza għaliha fl-att tal-akkuzà.

27. Inoltre, dwar dan il-kaz' għad irid isir il-guri. Għalhekk huma l-gurati li ser jiddeciedu jekk l-appellant huwiex ħati tal-akkuzi li hemm kontrib. Madankollu, ser ikun l-imħallef li fl-indirizz li jrid jagħmel lill-gurati ser jigbor ix-xieħda tax- xieħda u l-provi li jkunu marbutin magħhom, kif ukoll ifisser ix-xorta u l-elementi tar-reati rilevanti għall-kaz. Hu l-imħallef li jagħmel "... kull osservazzjoni oħra li tiswa biex triegi u turi lill-guri kif għandu jaqdi sewwa d-dmirijiet tiegħu" (Artikolu 465 tal-Kap. 9).

28. Li hu zgur hu li f'dan il-kaz' l-appellant ingħata l-oppportunita' li jitkellem ma' avukat, bit-telefon jew wicċ imb'wicċ, izda irrifjuta. B'dak il-mod l-appellant caħħad lill-oppportunita' li jkollu parir ta' avukat sabiex jipprepara ruħu għall-interrogazzjoni u sabiex jingħata tagħrif dwar il-vantaggi u zovantaggi li jitkellem jew jagħzèl is-silenzju waqt l-interrogazzjoni. Dan meta kien jaf li waqt l-interrogazzjoni ma kienx ser ikollu l-assistenza ta' avukat prezenti. Dan apparti li kien infurmat b'mod ċar bil-jedd li jibqa' sieket u ma jwegħibx izda xorta aghzèl li jwiegħeb liberament. Madankollu xorta aghzèl li jwiegħeb għad-domandi li sarulu.'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri), f' sentenza li ngħatat riċentament, fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello**¹³ il-Qorti qieset:

¹² Deciża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Marzu, 2020 (Rikors numru: 38/18 AF).

¹³ Deciża fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza numru: 13/2015).

'12. Illi d-difiza madanakollu xorta waħda għadha qed tinsisti fuq l-ecċezzjoni minnha ventilata dwar l-inammissibilita' ta' l-istqarrija tal-akkuzat billi tishaq illi din il-Qorti ta' kompetenza penali trid thares lejn il-kwistjoni taħt ottika differenti minn dik tal-Qorti Kostituzzjonali, ukoll għaliex fl-istadju taċ-ċelebrazzjoni tal-guri ma għandux jiġi rimess għal gūidizzju tal-gurija popolari jekk il-kriterji mfassla fid-deċiżjoni *Beuze vs il-Belġju* deciza mill-Qorti Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem ma gēwx osservati. Jishaq illi għalkemm l-appellat inqabad f'okkazjoni waħda in flagrante jdaħħal id-droga gēwwa Malta, madanakollu fl-istqarrija rilaxxata minnu lil pulizija huwa jammetti għal zēwg' okkazjonijiet oħra ta' importazzjoni liema fatt allura joħrog' biss minn din l-istqarrija u minn ebda prova oħra. Fil-fehma tad-difiza hija din il-Qorti f'dan l-istadju tal-proċeduri li għandha tara jekk il-kriterji imfassal fid-deċiżjoni *Beuze* jirrizultaw u jekk humiex ser iwasslu sabiex jivvizjaw listqarrija rilaxxata mill-appellat.

13. Illi l-Qorti ma tistax taqbel ma din il-linja difenzjonali u dan għaliex kif diversi drabi affermat mill-qorti fir-rigward tal-principju regolatur dwar l-ammissibilita' ta' prova fil-proċess penali, hija prassi adottata mill-gurisprudenza illi prova ma titqiesx li hija inammissibbli sakemm ma jkunx hemm xi dispozizzjoni espressa tal-ligē li tipprekludi l-ammissjoni ta' dik il-prova. Illi għalkemm l-appellat jistieden lil din il-Qorti tqies l- ilment minnu ventilat mill-ottika tal-proċess gūidizzjarju penali u mhux minn dak ta' natura kostituzzjonali, madanakollu imbagħad ma jinwoka ebda regola tal-ligē penali li teskludi l-producibilita' tal-istess stqarrija, izda jishaq unikament illi l-istqarrija hija nieqsa mill-valur probatorju tagħha għaliex meta interrogat huwa ma kellux avukat prezenti miegħu sabiex jassistieh u allura qiegħed issejjes din il-lanjanza fuq lezjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smiġħ xieraq, kwistjoni li issa giet determinat finalment mill-Qorti Kostituzzjonali li sabet li ma kien hemm ebda lezjoni f'dan is-sens. (...)'

Fl-istess sentenza, fost kunsiderazzjonijiet oħra gie meqjus li:

'16. Magħmula dawn il-kunsiderazzjonijiet u billi d-difiza qed issejjes l-ecċezzjoni tagħha dwar l-inammissibilita' ta' l-istqarrija ta' l-akkuzat mhux fuq xi regola penali tal- evidenza li teskludi dik il-prova, peress li l-istess stqarrija kienet konformi mal-ligē penali vigēnti dak iz-zmien, izda fuq l-allegata lezjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smiġħ xieraq taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea jekk isir uzu minn dik l- istqarrija fil-guri, u peress ukoll illi mill-pronunzjament tal-Qorti Kostituzzjonali tali lezjoni ma tirrizultax, f'dan l-istadju tal-proċeduri l-imsemmija prova m'għandhiex tiġi skartata billi mhuwiex nieqes il-valur probatorju tagħha gāadarba ma hemm ebda regola li qed teskludi l-ammissjoni ta' l-istess.'

Sentenza ta' ċertu importanza hija dik mogħtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fis-sentenza 'Bueze vs Belgium'¹⁴ fejn għamlet enfazi fuq il-fatt li l-proċeduri iridu jiġu evalwati fl-intier tagħhom sabiex jiġi determinat jekk kien hemm vjolazzjoni tad-dritt għal smiegħ xieraq. F'dik is-sentenza ġie meqjus li:

'150. *When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account (see Ibrahim and Others, cited above, § 274, and Simeonovi, cited above, § 120):*

(a) *whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;*

(b) *the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;*

(c) *whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;*

(d) *the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;*

(e) *where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;*

(f) *in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;*

(g) *the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;*

(h) *whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;*

(i) *the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and*

---

¹⁴ Deciża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10)

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice.'

Fl-istess sentenza gie kkunsidrat li:

'193. In conclusion, re-emphasising the very strict scrutiny that must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court finds that the criminal proceedings brought against the applicant, when considered as a whole, did not cure the procedural defects occurring at the pre-trial stage, among which the following can be regarded as particularly significant:

(a) The restrictions on the applicant's right of access to a lawyer were particularly extensive. He was questioned while in police custody without having been able to consult with a lawyer beforehand or to secure the presence of a lawyer, and in the course of the subsequent judicial investigation no lawyer attended his interviews or other investigative acts.

(b) In those circumstances, and without having received sufficiently clear prior information as to his right to remain silent, the applicant gave detailed statements while in police custody. He subsequently presented different versions of the facts and made statements which, even though they were not self-incriminating *stricto sensu*, substantially affected his position as regards, in particular, the charge of the attempted murder of C.L.

(c) All of the statements in question were admitted in evidence by the Assize Court without conducting an appropriate examination of the circumstances in which the statements had been given, or of the impact of the absence of a lawyer. 28

(d) While the Court of Cassation examined the admissibility of the prosecution case, also seeking to ascertain whether the right to a fair trial had been respected, it focused on the absence of a lawyer during the period in police custody without assessing the consequences for the applicant's defence rights of the lawyer's absence during his police interviews, examinations by the investigating judge and other acts performed in the course of the subsequent judicial investigation.

(e) The statements given by the applicant played an important role in the indictment and, as regards the count of the attempted murder of C.L., constituted an integral part of the evidence on which the applicant's conviction was based.

(f) In the trial before the Assize Court, the jurors did not receive any directions or guidance as to how the applicant's statements and their evidential value should be assessed.

194. The Court finds it important to emphasise, as it has done in other cases under Article 6 § 1 of the Convention in which an assessment of the overall fairness of the proceedings was at issue, that it is not for the Court to act as a court of fourth instance (see *Schatschaschwili*,

cited above, § 124). In carrying out such an assessment, as required by Article 6 § 1, it must nevertheless carefully look at how the domestic proceedings were conducted, and very strict scrutiny is called for where the restriction on the right of access to a lawyer is not based on any compelling reasons. In the present case, it is the combination of the various abovementioned factors, and not each one taken separately, which rendered the proceedings unfair as a whole.

(iv) General conclusion

195. Accordingly, there has been a violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Għalhekk skond din is-sentenza, ir-restrizzjoni għal access għal Avukat waqt l-interrogatorju ma jfissirx awtomatikament li kien hemm leżjoni tad-dritt għal smiegħ xieraq izda l-Qorti trid tqis ukoll l-'overall fairness' tal-proċeduri sabiex tiddetermina jekk kienx hemm leżjoni o meno. F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Appell Kriminali fis-sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija vs Maximilian Ciantar'**¹⁵ wara li għamlet referenza għas-sentenza fl-ismijiet **'Philippe Bueze vs Belgium'**¹⁶ qieset:

'Illi għalkemm illum kif inghad il-ligi regghet giet emendata u dan sabiex jigi fis-sehh fil-ligi domestika d-dritt komunitarju fir-rigward u sabiex ukoll ir-restrizzjoni sistematika dwar id-dritt għall-avukat jigi regolat, madanakollu fiz-zmien meta giet rilaxxjata l-istqarrija tal-appellant kien hemm dritt, għalkemm wiehed iktar ristrett, tal-persuna suspettata biex tikkonferixxi mal-avukat tal-fiducja tagħha fil-hin precedenti l-interrogatorju mill-pulizija. Illi allura din il-Qorti fid-dawl tal- pronunzjament surriferit tal-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem ma tistax a priori tiskarta stqarrija ta' persuna li tkun inghatat l-jedd tikkonsulta ma' avukat qabel ma tigi interrogata, izda fejn l-avukat tagħha ma kienx prezenti filwaqt tal-interogazzjoni, u dan għaliex allegatament jista' jkun hemm leżjoni tad-dritt tagħha għal smiegħ xieraq, billi kif mistqarr f'dan il-pronunzjament kull kaz irid jitqies għalih u cioe' allura billi jigi mistharreg f'kull kaz individwalment jekk bil-fatt illi l-persuna akkuzata ma kellhiex l-avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija dan setax impinga fuq issmiegħ xieraq iktar 'il quddiem tul il-proceduri penali istitwiti kontra tagħha.

Din il-Qorti ma għandhiex funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma għandhiex il-poter tistharreg jekk ikunx sehh leżjoni tad-dritt ta' smiegħ xieraq jew jekk potenzjalment dan jistax isehh u dan f'kaz fejn xi forma ta' assistenza legali tkun giet mogħtija. Ma tistax il-Qorti ta'

¹⁵ Deciża mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Frar, 2019 (Appell Numru: 514/2017).

¹⁶ Deciża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Numru: 71409/10).

kompetenza penali tiddeciedi a priori illi bil-fatt wahdu illi fiz-zmien li l-persuna akkuzata tkun giet interrogata ma kellhiex il-jedd ikollha l-avukat prezenti maghha dan awtomatikament kien vjolattiv tal-jedd taghha ghal smigh xieraq meta l-Qorti Ewropeja issa qed tidderigi il-qrati domestici jindagaw jekk il- proceduri fl-intier taghhom kenux gusti filkonfront tal-akkuzat bit-test allura li irid jigi segwiet fuq zewg binarji u cioe':

- i. *the existence of compelling reasons for the right to be withheld*
- ii. *the overall fairness of the proceedings.*

Jinghad biss f'dan il-kaz illi l-appellant kien abbilment assistit tul dawn il-proceduri kriminali istitwiti kontra tieghu. Fl-ebda mument tul il-proceduri ma jjanqal il- kwistjoni dwar il-valur probatorju tal-istqarrija minnu rilaxxjata biex b'hekk il-Qorti ghandha quddiemha prova li qatt ma giet ikkontestata. Illi maghdud dan madanakollu l-Qorti tosserva li l-appellant kien ikkonsulta mal-avukat tal-fiducja tieghu qabel ma gie interrogat. F'dak iz-zmien huwa kellu sitta u ghoxrin sena u diga` kellu irregistrati kontra tieghu hdax-il kundanna biex b'hekk ma jistax jitqies li kien bniedem vulnerabbli. L-appellant qatt ma jikkontendi illi hu jew l-avukat tieghu ma gewx mgharrfa mill-pulizija dwar in-natura tal-akkuzi migjuba fil-konfront tieghu jew tal-provi li l-pulizija kellhom f'idejhom. Fuq kollox dak mistqarr mill- appellant fl-istqarrija minnu rilaxxjata huwa biss korroborazzjoni ta' dak li jikkontendu l-vittmi billi dawn kienu x-xhieda ewlenija f'dan il-kaz meta jistqarru li gharfu lill-appellant bhala wiehed mill-hallelin.

Illi finalment ghalkemm il-ligi f'dak iz-zmien ma kenitx tippermetti lill-avukat li jkun prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija, madanakollu ghandu jinghad illi l-ligi kif inhi illum ma tantx toffri dik l-assistenza effettiva bil-fatt illi l-avukat ikun prezenti mal- persuna suspettata waqt li din tkun qed tigi interrogata bil-proviso ghall-artikolu 355AUA (8)(c) tal-Kodici Kriminali jiddisponi hekk:

"Id-dritt tal-avukat li jippartecipa b'mod effettiv ma ghandux jinftiehem bhala dritt tal-avukat li jostakola l-interrogazzjoni jew li jissuggerixxi twegibiet jew reazzjonijiet ohra ghall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka ohra mill-avukat ghandha, hlief f'circonstanzi eccezzjonali, issir wara li l-Pulizija Ezekuttiva jew awtorita ohra investigattiva jew awtorita gudizzjarja jkunnu ddikjaraw li ma ghandhomx aktar mistoqsijiet."

Fil-fatt minn qari tad-Direttiva tal-Unjoni Ewropeja dwar id-Dritt tal-assistenza legali, ghalkemm din giet tramandata kwazi kelma b'kelma fil-ligi taghna, madanakollu dana l-proviso ma jirriaffigura inkien fl-artikolu 3 tad-Direttiva, li gie trasportat fl-artikolu 355AUA tal-Kodici Kriminali.

Maghmula dawn il-konsiderazzjonijiet għalhekk din il-Qorti ma issib l-ebda mottiv li jista' igieghlha titbieghed mill-fehma milhuqa mill-Ewwel Qorti li strahet fuq ix- xiehda tal-vittmi f' dan il-kaz abbinata mal-istqarrija rilaxxjata mill-appellant u dan sabiex sejset is-sejbien ta' htija fil-konfront tieghu.'

Din il-Qorti sejra tagħmel referenza għal *joint concurring opinion* tal-Imħalfin Yudkivska, Vučinić, Turković u Hüseyinov għas-sentenza fl-ismijiet **'Beuze v. Belgium'**¹⁷ fejn fost affarijiet ohra ikkunsidraw li:

'22. In sum, we believe that it is vital to make a distinction between the systematic defects and the particular defects which are found in individual cases as a result of targeted and context-specific restrictions (e.g. in terrorism cases) or as a result of mistakes and shortcomings in individual cases. It is not correct for the Court to consider the overall fairness of an individual applicant's case when a systematic ban exists, affecting every other individual in the applicant's position and in the absence of any assessment by the relevant national authorities.

23. The formulation of the exception is extremely clear: any derogation must be justified by compelling reasons pertaining to an urgent need to avert danger for the life or physical integrity of one or more people. In addition, any derogation must comply with the principle of proportionality, which implies that the competent authority must always choose the alternative that least restricts the right of access to a lawyer and must limit the duration of the restriction as much as possible. In accordance with the Court's case-law, no derogation may be based exclusively on the type or seriousness of the offence and any decision to derogate requires a case-by-case assessment by the competent authority. Finally, derogations may only be authorised by a reasoned decision of a judicial authority.

24. The Court must apply a strict approach to a blanket prohibition on the right to legal assistance; otherwise we will end up in conflict with the overall direction of both the case-law of the Court and EU law.'

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Paul Anthony Caruana v. Avukat Ġenerali, Kummissarju tal-Pulizija, Registratur tal-Qrati u Tribunali Kriminali'**¹⁸ il-Qorti Kostituzzjonali għamlet referenza għas-sentenza suċitata fl-ismijiet **'Beuze vs Belgium'** u kkunsidrat li:

---

¹⁷ Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10).

¹⁸ Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-31 ta' Mejju, 2019 (Rikors kostituzzjonali numru: 64/2014 JRM).

'18. Din hija interpretazzjoni li hija eqreb mal-posizzjoni li kienet hadet din il-qorti qabel is-sentenza ta' Borg milli mal-interpretazzjoni mogħtija mir-Raba' Sezzjoni f'Borg u effettivament tisser li kellha raġuni il-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-posizzjoni li kienet hadet fil-kazta' Muscat u fis-sentenzi li segwew, qabel ma kienet kostretta tbiddel dik l-interpretazzjoni fid-dawl ta' Borg.

19. Uħud mill-imħallfin membri tal-qorti li tat is-sentenza ta' Beuze, f'opinjoni għalihom, ikkritikaw is-sentenza fejn qalet illi, f'kull kaz, trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu u mhux biss in-nuqqas ta' għajjnuna ta' avukat, għax dehrilhom illi, iżjed milli precizazzjoni tal-interpretazzjoni ta' Salduz fid-dawl ta' Ibrahim, is-sentenza ta' Beuze hija kapovolgiment ta' dik il-gurisprudenza. Hu x'inhu, hijiex precizazzjoni, elaborazzjoni, evoluzzjoni jew kapovolgiment, din hija sa issa l-aħħar kelma, u tagħti raġun lill-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-gurisprudenza li segwiet is-sentenza ta' Muscat.

20. Fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjoniet, l-aggravju tal-attur – sa fejn iġid illi "l-fatt waħdu illi persuna li tkun instabet hatja ma tkunx thalliet tikkonsulta ma' avukat tal-fiducja tagħha fil-mument tal-investigazzjoni u l-għotja ta' stqarrija lill-pulizija, minhabba restrizzjoni sistematika fil- ligi maltija, awtomatikament ikun ifisser illi saret vjolazzjoni tad-dritt fundamentali tas-smiġħ xieraq ta' dik l-istess persuna taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea" – huwa ħazin u huwa miċħud.'

F'dik il-kawża, l-akkuzat kien irilaxxa l-istqarrija tiegħu fis- 7 ta' April, 2006 u għalhekk fi żmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jikkonsultaw mal-avukat tagħhom, la qabel ir-rilaxx tal-istqarrija u wisq aktar waqt l-interrogazzjoni. Fl-istess sentenza, il-Qorti qieset li kien hemm raġuni tajba għala l-attur ma thallix ikellem avukat qabel jew waqt l-ewwel interrogazzjoni u dan sabiex issir *controlled delivery* lil terza persuna li kienet tipprovdi lill-attur bid-droga. Il-Qorti kkunsidrat ukoll illi ma saret ebda allegazzjoni li l-istqarrija saret fic-ċrkożtanzi msemmija fl-artikolu 658 tal-Kodici Kriminali għalkemm issa iġid li kien xurban u fis-sakra meta għamel l-istqarrija. In oltre' kkunsidrat li l-istqarrija ma kinitx ir-raguni li wasslet għal kundanna tal-attur iżda li l-attur ammetta l-htija. Din l-ammissjoni saret fil-preżenza tal-Avukat wara konsulta miegħu u quddiem Magistrat li wissieh bil-konsegwenzi tal-ammissjoni u tah l-opportunita' li jiehodha lura. Il-Qorti kkonfermat li ma kien hemm ebda ksur tal-jedd tal-attur għal smiġħ xieraq.

Din il-Qorti tagħmel referenza ukoll għas-sentenza fl-ismijiet '**Stephen Pirotta v. L-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija**'¹⁹ li fost affarijiet oħra kienet tirrigwarda l-fatt li l-akkuzat ma ngħatax il-jedd li jkellem avukat qabel ma ttieħditlu l-istqarrija. Il-Qorti wara li

¹⁹ Deciża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors kostituzzjonali numru: 13/2016 JRM).

qieset ġurisprudenza tal-Qorti Ewropeja fis-Sezzjonijiet Magħquda (Grand Chamber), ikkunsidrat li:

'14. Effettivamente, dan ifisser illi – kontra dak li qalet l-ewwel qorti fis-silta migħuba fuq – il-fatt waħdu li ma tkunx thalliet tingħata l-għajjnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni, ukoll jekk ma kienx hemm ragunijiet impellenti għal dan in-nuqqas, u dik l-istqarrija ntuzat fil-proċess, ma huwiex bizżejjed biex, ipso facto, jinsab ksur tal-jedd għal smiġħ xieraq: trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu ("having regard to the development of the proceedings as a whole").'

Il-Qorti qieset li l-attur ma garrab ebda ksur tal-jedd tiegħu taht l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni jew l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea. Ikkunsidrat li:

'23. Fil-kaz tal-lum ma jista' jkun hemm ebda dell ta' dubju li l-attur kien hati tal-imputazzjonijiet inressqa kontra tiegħu, kif wara kollox għarfet l-ewwel qorti stess. L-ewwel qorti għarfet ukoll illi l-qradi ta' ġurisdizzjoni kriminali waslu għall-konkluzjoni tal-ħtija tal-attur bis-saħħa ta' xiehda oħra barra l-istqarrija tiegħu. Meqjus il-proċess kriminali fl-intier tiegħu, ma jistax jingħad illi l-attur ma ngħatax smiġħ xieraq: kellu għarfien tal-provi kollha mressqa kontri u ma ntweriex li nzamm mistur xi tagħrif li kellha l-pulizija; kellu għajjnuna ta' avukat waqt il-proċess quddiem il-qorti; kellu fakoltà jressaq xhieda u jagħmel konto-eżami tax-xhieda tal-prosekuzzjoni; instab hati bis-saħħa ta' xiehda ogġettiva li, ukoll jekk ma tqisx l-ammissjoni tiegħu, rabtitu mal-incident u ma setgħetx thalli dubju dwar il-ħtija tiegħu.'

Fis-sentenza mogħtija mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **'Farrugia vs. Malta'**,²⁰ gie kkunsidrat li:

*'98. Prior to the recent Beuze judgment, in a number of cases, the Court found that systematic restrictions on the right of access to a lawyer had led, ab initio, to a violation of the Convention (see, in particular, **Dayanan v. Turkey**, no. 7377/03, § 33, 13 October 2009 and **Boz v. Turkey**, no. 2039/04, § 35, 9 February 2010). That same approach was followed by the Court in relation to the Maltese context in Borg (no.37537/13, 12 January 2016).*

99. Subsequently, being confronted with a certain divergence in the approach to be followed in cases dealing with the right of access to a lawyer, the Court had occasion to further

---

²⁰ Deciża mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Ġunju, 2019 u reża finali fis-7 ta' Ottubru, 2019 (Applikazzjoni numru: 63041/13).

examine the matter in *Ibrahim and Others*, *Simeonovi* and more recently in *Beuze*, all cited above, where the Court departed from the principle set out in the preceding paragraph. In *Beuze*, the most recent authority on the matter, the Grand Chamber gave prominence to the examination of the overall fairness approach and confirmed the applicability of a two stage test, namely whether there are compelling reasons to justify the restriction as well as the examination of the overall fairness and provided further clarification as to each of those stages and the relationship between them, as explained below.

(i) Concept of compelling reasons

100. The criterion of “compelling reasons” is a stringent one: having regard to the fundamental nature and importance of early access to legal advice, in particular at the suspect’s first police interview, restrictions on access to a lawyer are permitted only in exceptional circumstances, must be of a temporary nature and must be based on an individual assessment of the particular circumstances of the case. A finding of compelling reasons cannot stem from the mere existence of legislation precluding the presence of a lawyer. The fact that there is a general and mandatory restriction on the right of access to a lawyer, having a statutory basis, does not remove the need for the national authorities to ascertain, through an individual and case-specific assessment, whether there are any compelling reasons. Where a respondent Government have convincingly demonstrated the existence of an urgent need to avert serious adverse consequences for life, liberty or physical integrity in a given case, this can amount to a compelling reason to restrict access to legal advice for the purposes of Article 6 of the Convention (see *Beuze*, cited above, §§ 142-143).

(ii) The fairness of the proceedings as a whole and the relationship between the two stages of the test

101. Where there are no compelling reasons, the Court must apply very strict scrutiny to its fairness assessment. The absence of such reasons weighs heavily in the balance when assessing the overall fairness of the criminal proceedings and may tip the balance towards finding a violation. The onus will then be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer (see *Beuze*, cited above, § 145).

102. The Court further emphasises that where access to a lawyer was delayed, and where the suspect was not notified of the right to legal assistance, the privilege against

selfincrimination or the right to remain silent, it will be even more difficult for the Government to show that the proceedings as a whole were fair (ibid., § 146).

103. As the Court has already observed, subject to respect for the overall fairness of the proceedings, the conditions for the application of Article 6 §§ 1 and 3 (c) during police custody and the pre-trial proceedings will depend on the specific nature of those two phases and on the circumstances of the case (ibid., § 149).

(iii) Relevant factors for the overall fairness assessment

104. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account:

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) *the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and*

(j) *other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice (ibid., § 150).'*

Fl-istess sentenza gie kkunsidrat ukoll li:

'118. *However, the nature of the statements and their use is of particular relevance in the present case. The Court notes that they did not contain any confessions nor was their content self-incriminating. However, the privilege against self-incrimination is not confined to actual confessions or to remarks which are directly incriminating; for statements to be regarded as self-incriminating it is sufficient for them to have substantially affected the accused's position (see, for example, **Schmid-Laffer v. Switzerland**, no. 41269/08, § 37, 16 June 2015). Indeed, the statements given by the applicant, at pre-trial stage in the absence of a lawyer, were relied on by the Court of Criminal Appeal in connection with the applicant's credibility. In particular, in its judgment the Court of Criminal Appeal had noted certain inconsistencies in his statements of 1 and 2 February 2002 (see paragraph 22 above) and it had considered that he was not reliable as the applicant had replied in an evasive and hesitant way to police questions concerning his business, profitability, rent, and profits of the previous year (see paragraph 26 above). Nevertheless, the Court cannot but note that the Court of Criminal Appeal had found that A.F.'s statements had been enough to determine the applicant's guilt. In consequence its assessment of the applicant's credibility on the basis of his pre-trial statements can be considered as having been made *ex abundanti cautela* (out of an abundance of caution). In the light of the Court of Criminal Appeal's finding concerning the sufficiency of A.F.'s statements, the Court considers that the use it made of the applicant's statements to assess his credibility cannot be considered as having substantially affected his position.*

(iii) *Conclusion*

119. *In conclusion, while very strict scrutiny must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court, in the specific circumstances of the case, finds that having taken into account the combination of the various above-mentioned factors, despite the lack of procedural safeguards relevant to the*

instant case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer.

120. *There has therefore been no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'*

Interessanti hija l-joint dissenting opinion tal-**Imħallfin Serghides u Pinto de Albuquerque** fejn fost kunsiderazzjonijiet oħra ikkunsidraw li:

'10. In any event, we are of the view that the right to a lawyer at the pre-trial stage does not hinge, in any way or form, on the state of vulnerability of the defendant. Nothing in the Convention makes the Article 6 § 3 (c) right dependent on such vulnerability. Such an abusive and restrictive interpretation of that right contradicts its essence. Every defendant, vulnerable or not, has a right, at the pre-trial stage, to a lawyer who will advise him or her on the defence strategy to be followed.

11. *Secondly, the majority state that "The applicant did not allege, either before the domestic courts or before [the Court], that the Police had exerted any pressure on him, nor that the evidence obtained had been in violation of another Convention provision".*²¹

12. *We disagree with this argument. The fact that a defendant has not been pressured by the police does not limit his or her right to a lawyer. Legal assistance in a criminal procedure is indispensable not only to counter pressure by the police or any other evidence obtained in violation of the Convention, but to define a strategy for the defence and adapt it to every incident throughout the entire proceedings. The police are expected to act lawfully, regardless of the manner in which a defendant presents his or her defence, with or without the benefit of legal assistance. The one has simply nothing to do with the other. Lawful conduct by the police is not a valuable argument on which to restrict the exercise of a Convention right by the defence. Ultimately, this argument by the majority reflects a very restrictive conception of the role of the lawyer in criminal procedure.*

13. *Thirdly, the majority state that "in the present case, the applicant was informed repeatedly in a sufficiently explicit manner of his right to remain silent and the privilege against self-incrimination".*²²

14. *Again, we cannot accept this argument. The right to remain silent is not interchangeable with the right to a lawyer. These are two very different rights. Legal assistance at the pre-trial stage of a criminal procedure is essential to inform the defendant of the advantages and*

---

²¹ § 111 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata hmistax (15) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza citata).

²² § 112 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata sittax (16) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza citata).

disadvantages, from the perspective of the defence strategy, of speaking out or remaining silent. In other words, the right to a lawyer is instrumental in effective protection of the right to remain silent (and of the privilege against self-incrimination).

15. In short, the fact that the applicant was informed of his right to remain silent if he so desired and the fact that the applicant did not claim that any pressure was exerted on him have nothing to do with his procedural right under Article 6 § 3 (c) of the Convention to have access to a lawyer. Those facts are irrelevant for the purpose of curing the breach of this right. In our view, it is a fundamental mistake at stage two not to take seriously into account the finding of stage one, especially when the test applied should be a very strict scrutiny.²³ Otherwise, what is the point of having two stages!?’

Ikkunsidrat;

B’referenza għall-ġurisprudenza indikata *supra*, din l-Onoabbli Qorti tinnota l-interpretazzjoni differenti li tagħat il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fir-rigward tad-dritt tas-smieġh xieraq. Fost id-diversi sentenzi, fejn il-Qorti evalwat jekk kienx hemm ksur tad-dritt tas-smieġh xieraq, issir referenza għas-sentenzi suċitati fl-ismijiet **‘Beuze vs Belgium’**²⁴ mogħtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem u s-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **‘Farrugia vs. Malta’**.²⁵

Fil-ġurisprudenza ndikata iktar il-fuq, ma jistax ma jiġix innutat li filwaqt li ċertu sentenzi jenfazzaw l-inammissibiltà ta’ stqarrija, meta susspetat ma kienx akkumpanjat mill-avukat tiegħu fil-ħin tal-interrogazzjoni, *stante* li difett bħal dan ma jistax jiġi sanat, sentenzi oħrajn jtennu illi sempliċiment għax susspettat ma jkunx akkumpanjat mill-avukat tiegħu fil-ħin tal-interrogazzjoni ma għandux awtomatikament ifisser li l-istqarrija li hu jkun irilaxxa hija inammissibbli u għaldaqstant tali proċeduri għandhom jiġu evalwati fit-totalità’ tagħhom u jittiehed kont tal-‘*overall fairness*’ ta’ l-istess proċeduri.

Din il-Qorti tinnota b’ dispjaċir u tenfasizza li ċertament ma jistax jingħad li hemm ċertezza legali u ċioe’ ‘legal certainty’ dwar din il-kwisjtjoni.

---

²³ § 108 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta’ qiegħ il-pagna enumerata sbatax (17) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza ċitata).

²⁴ Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta’ Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10).

²⁵ Deċiża mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta’ Ġunju, 2019 u reża finali fis-7 ta’ Ottubru, 2019 (Applikazzjoni numru: 63041/13).

Il-Qorti tagħmel referenza għas-sentenza riċenti fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan'**²⁶ fejn gie meqjus:

'15. Illi l-pozizzjoni ta' dritt li tirregola it-teħid ta' stqarrijiet u dikjarazzjonijiet missuspettat taħt id-dritt penali nostran ra żviluppi sostanzjali fi snin reċenti. Illi fiz-zmien meta l-akkuzat gie arrestat u interrogat lura fil-bidu tas-sena 2010, huwa ma kellux il- jedd għall-ebda forma ta' assistenza legali la qabel u lanqas matul it-teħid tal-istqarrija. Illi kien seħħ bdil għal Kodici Kriminali permezz ta'l-Att III tal-2002 fejn il-legiżlatur haseb sabiex "il-persuna li tkun arrestata u qed tinzamm taħt il-kustodja tal-Pulizija f'xi Għassa jew f'xi post ieħor ta' detenzjoni awtorizzata għandha, jekk hija hekk titlob, tithalla kemm jista' jkun malajr tikkonsulta privatament ma' avukat u prokuratur legali , wicc imb'wicc jew bit-telefon, għal mhux aktar minn siegħa zmien. Kemm jista' jkun malajr qabel ma tibda tigi interrogata, l-persuna taħt kustodja għandha titgħarraf mill-Pulizija bid-drittijiet li għandha taħt dan is-subartikolu." Madanakollu dan il-bdil ma giex fis-seħħ ħlief snin wara u cioe' fl-10 ta' Frar 2010 u għalhekk xahar wara li l-akkuzat rrilaxxa l-istqarrija tiegħu. Imbagħad finalment b' trasposizzjoni fil-ligi tagħna ta' dak infassal fid-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt tal-aċċess għal avukat fi proceduri kriminali u fi proceduri tal-mandat ta' arrest Ewropew, is-suspettat ingħata il-jedd ikun assistit minn avukat filwaqt tal-interrogazzjoni tiegħu mill-pulizija.'

Madankollu, dan il-bdil seħħ fl-10 ta' Frar, 2010, xahar wara li l-akkuzat irrilaxxa l-istqarrija. Minkejja l-fatt illi l-akkuzat irrilaxxa din l-istqarrija mingħajr ma kellu dritt li jikkonsulta ma' avukat tal-fiducja tiegħu, fost affarijiet ohra il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) pprovdiet li:

'19. Dan magħdud, allura l-Qorti hija tal-fehma illi f'dan l-istadju bikri tal-proceduri fejn il-proċess penali għad irid jinstema' mill-qorti kompetenti, ma jistax jingħad jekk il- kriterji indikati fil-kaz Beuze gewx segwiti. Ukoll għaliex, kif tajjeb stqarret l-Ewwel Qorti, la dik il-Qorti u lanqas din il-Qorti ma għandhom funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma għandhomx il-poter jistharrgu f'dan l-istadju, jekk tkunx seħħet xi vjolazzjoni tad-drittijiet fundamentali tal-persuna akkuzata jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ u dan fid-dawl tal-linji gwida gōdda tramandati mill-Qorti Ewropea. Dan għaliex skont l-imsemmija pronunzjamenti dan n-nuqqas ma jwassalx awtomatikament għal lezjoni tal-jedd tagħha għal smigh xieraq, meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderiegħ il-qراطي domesticħ jindagaw jekk

²⁶ Deciża mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar 2021 (Att tal-Akkuza Numru: 7/2018).

il-proċeduri fl-intier tagħhom kienux ġusti fil-konfront tal- akkuzat, bit-test allura li jrid jiġi segwiet fuq iz-zewġ binarji surriferiti.'

Il-Qorti fis-sentenza tagħha laqgħet l-appell ta' l-Avukat Ġenerali u rrevokat fejn il-Qorti kienet iddikjarat l-istqarrija tal-akkuzat bħala inammissibbli u fejn kienet ordnat l-isfilz ta' l-istess u fejn kienet iddikjarat li kwalunkwe referenza fl-atti għal kontenut ta' tali stqarrija jew għal dak li l-akkuzat qal lil pulizija waqt l-investigazzjoni bħala inammissibbli u minflok iddikjarat l-istqarrija ammissibbli bħala prova. B'kuntrast għas-sentenza fl-ismijiet 'Ir-Repubblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan', li referenza saret għaliha fil-paragrafi preċedenti, din il-Qorti tagħmel referenza għas-sentenza fl-ismijiet 'Graziella Attard v. Avukat Ġenerali'.²⁷ F' din is-sentenza ta' l-aħħar, **il-kwistjoni ma kienitx titratta biss dwar stqarrija rilaxxata mingħajr l-assistenza legali iżda anke mingħajr l-opportunita' li tikkomunika ma' Avukat tal-fiducja tagħha qabel ma tteħditilha l-istqarrija mill-pulizija.** Il-Qorti Kostituzzjonali pprovdiet illi:

'persuna interrogata tista' ma tithalliex tkellem avukat huma l-eċċezzjoni aktar milli r-regola, u din il- qorti għandha s-setgħa li tagħti rimedju fejn issib li disposizzjoni li tħares dritt fundamentali mhux biss "qiegħda tigi" iżda wkoll meta "tkun x'aktarx sejra tigi miksura", din il-qorti hija tal-fehma, kif osservat fis-sentenza mogħtija fl-24 ta' Gunju 2016 fl-ismijiet Malcolm Said v. Avukat Ġenerali'²⁸ illi ma jkunx għaqli – partikolarment fid-dawl ta' inkonsistenzi fis-sentenzi tal-Qorti Ewropea li johloq element ta' imprevedibilità, kif jixhdu l-posizzjonijiet konfligġenti li ħadet fil-kazta' Borg u f'dak ta' Beuze – illi l-proċess kriminali jithalla jitkompla bil- produzzjoni tal-istqarrija mogħtija mill-attributi lill-pulizija għaliex tqis illi, fic-cirkostanzi, in-nuqqas ta' għajjnuna ta' avukat ma kienx nuqqas li ma jista' jkollu ebda konsegwenza ta' pregiudizzju għall-attributi, aktar u aktar meta fl-istqarrija ammettiet sehma fir-reat.

11. *Għaldaqstant tipprovi dwar dan l-aggravju tal-avukat Ġenerali billi tgħid illi, għalkemm ma sehħ ebda ksur tal-jedd tal-attributi għal smiġh xieraq meta tteħditilha stqarrija, madankollu dik l-istqarrija ma għand- hiex tibqa' fl-inkartament tal-kawza kontriha.'*

Fl-istess sentenza intqal li:

²⁷ Deciża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors mahluf numru: 83/2016 LSO).

²⁸ Rik. kost. 74/2014. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-paġna enumerata sitta (6) fis-sentenza citata).

'18. Il-qorti tqis illi l-ordni li l-istqarrija titneħħa mill-inkartament, aktar milli rimedju għal ksur li, wara kollox, għadu ma seħħx, huwa garanzija tal- integrità tal-proċess u wkoll flinteress pubbliku, biex ma jigrix l- proċess kontra l-attribi jkollu jithassar wara li jintemm, b'hela ta' ħin u rizorsi, li tkun forma oħra ta' ingustizzja għax il-ligijiet għandhom iħarsu mhux biss lil min hu mixli b'reat iżda wkoll lil min jista' jkun vittima ta' reat.

19. Il-qorti għallhekk terġa' ttenni li ma jkunx għaqli li jsir uzu mill-istqarrija waqt il-proċess kriminali, u għal din ir-raġuni tiċhad ukoll dan l-aħħar aggravju.'

Ikkunsidrat ulterjorament;

Illi kif sejra turi din il-Qorti, jirrizulta li l-Qorti Kostituzzjonali u l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) anke **f'sentenzi mogħtija fl-istess jum** waslu għal deċizjoni differenti rigwardanti l-ammissibilita' o meno tal-istqarrija rilaxxata fi żmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jkunu assistiti minn Avukat waqt ir-rilaxx tal-istqarrija. Fis-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello'**,²⁹ il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) iddeċidiet li:

'23. Għaldaqstant magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet, l-aggravju sollevat mill-Avukat Generali jisthoqqlu akkoljiment b'dan illi fil-kors taċ-ċelebrazzjoni tal-għuri, wara li jinstemgħu il-provi kollha, fl-indirizz finali, l-Imħallef toġat għandu jagħti dik id-direzzjoni opportuna lil għurati dvar il-valur probatorju ta'l-istqarrija rilaxxati mill-akkuzat jekk jirrizulta illi dawn ma ttieħdux skont il-ligi, jew jekk javveraw irwieħhom daww iċ-ċirkostanzi elenkati fil-linji gwida stabbiliti fid-deċizjoni Beuze hawn fuq iċċitata. Fuq kollox, għall-appellat dejjem jibqa' id-dritt tiegħu li jitlob revizjoni tal-verdett u s-sentenza tal-Qorti Kriminali fl-eventwalita' li jkun hemm dikjarazzjoni ta' ħtija fil-konfront tiegħu.'

Din il-Qorti tagħmel referenza għas-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf Josephine Wadi'**³⁰ fejn iż-żmien li fih ġew rilaxxati l-istqarrijiet tal-imputati, għalkemm dawn kellhom id-dritt limitat li jikkonsultaw mal-avukat tal-fiducja tagħhom qabel l-interrogazzjoni, id-dritt li l-avukat tagħhom ikun preżenti waqt l-interrogazzjoni, ma kienx għadu provdut fil-Kodiċi Kriminali. Il-Qorti f'dan il-każ għamlet

²⁹ Deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuza numru: 3/2018).

³⁰ Deċiża mill-Qorti ta' l-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuza numru: 1/2019)

referenza għal għas-sentenza fl-ismijiet Doyle v. Ireland³¹ u fejn il-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem irriteriet is-segwenti:

' the applicant was allowed to be represented by a lawyer but his lawyer was not permitted in the police interview as a result of the relevant police practice applied at the time. The Court found no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention. It considered that, notwithstanding the impugned restriction on the applicant's right of access to a lawyer during the police questioning, the overall fairness of the proceedings had not been irretrievably prejudiced. In particular, it laid emphasis on the following facts: the applicant had been able to consult his lawyer; he was not particularly vulnerable; he had been able to challenge the admissibility of evidence and to oppose its use; the circumstances of the case had been extensively considered by the domestic courts; the applicant's conviction had been supported by significant independent evidence; the trial judge had given proper instructions to the jury; sound public-interest considerations had justified prosecuting the applicant; and there had been important procedural safeguards, namely all police interviews had been recorded on video and made available to the judges and the jury and, while not physically present, the applicant's lawyer had the possibility, which he used, to interrupt the interview to further consult with his client.

429. In addition, the Court has indicated that account must be taken, on a case-by-case basis, in assessing the overall fairness of proceedings, of the whole range of services specifically associated with legal assistance: discussion of the case, organisation of the defence, collection of exculpatory evidence, preparation for 48 questioning, support for an accused in distress, and verification of the conditions of detention (Ibid., § 136)."

Fis-sentenza ricenti fl-ismijiet 'Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf Josephine Wadi il-Qorti wasslet għall-istess deċiżjoni tas-sentenza fl-ismijiet Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello.

Din il-Qorti temfasizza li nonostante l-fatt li l-legislatur ma għamilx regola li teskludi l-ammissjoni ta' stqarrija rilaxxata fi żmien fejn suspettat ma kellux id-dritt li jkollu Avukat preżenti suspettat, tqis li wieħed ma jistax jistenna li l-legislatur sejjer jindika ċ-ċirkostanzi kollha ta' meta prova ma għandhiex valur probatorju. Izda d-deċiżjoni dwar jekk prova għandhiex valur probatorju għandha tithalla fid-diskrezzjoni tal-Qrati.

---

³¹ Deciża mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fit-23 ta' Mejju, 2019 u reża finali fit-23 t' Awwissu, 2019 (Applikazzjoni numru: 51979/17).

Din il-Qorti in oltre' tagħmilha ċara li ma taqbilx li stqarrija rilaxxata mingħajr ma persuna tkun ingħatat id-dritt li jkollha Avukat preżenti waqt it-tehid tal-istqarrija għandha tibqa' in atti, tiġi murija l-ġurati u li jkun fl-indirizz li l-Qorti tagħti direzzjoni lil ġurati dwar il-valur probatorju tagħha. Wiehed ma jistax jinsa' li meta si tratta ta' ġurati ta' fatt, ma jistax jingħad li bil-fatt li l-Imħallef ikun ta' direzzjoni sabiex l-istqarrija ma tingħatax valur probatorju sejjer jiġi assigurat li l-ġurati mhumiex se jkunu ġia influwenzati b'dak imnizzel fl-istqarrija li tkun a disposizzjoni tagħhom.

Fis-sentenza ricenti fl-ismijiet 'The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba'³² ikkonkludiet illi:

'... this Court cannot a priori expunge a statement of a suspect who has been given the right to consult a lawyer before being interrogated, but where his lawyer was not present at the time, solely on the premise that this could potentially infringe his right to a fair hearing. The Court cannot create a blanket evidentiary rule of criminal law declaring a piece of evidence obtained lawfully, inadmissible in criminal proceedings on the basis that this could violate accused's right to a fair trial, all the more so, as already pointed out, where some sort of legal assistance had been given. As the European Court has guided domestic courts in dealing with pre-trials statements, each case must be dealt with individually thus taking into account, on a case by case basis, whether by the fact that accused person did not have a lawyer present when releasing the statement, although such person had obtained legal advice or at least had been given the right to obtain that advice, this could result at a later stage, during the criminal proceedings instituted against him, as a breach of his right to a fair hearing thus vitiating an otherwise legally obtained piece of evidence.

Minn naħa l-oħra fis-sentenza mogħtija ukoll ricenti mill-Qorti Kostituzzjonali **fl-istess jum** u ċioe' fl-istess data tas-sebġha u għoxrin (27) ta' Jannar tas-sena elfejn u wiehed u għoxrin (2021) fl-ismijiet **'Morgan Onuorah v. L-Avukat tal-Istat'**³³ ġie meqjus li:

'25. Fl-aħħar aggravju r-rikorrent argumenta dwar ir-rimedji. Isostni li: "Illi jiġi rilevat illi jekk hemm ksur tad-drittijiet fundamentali tal-bniedem minħabba kemm l-operat tal-Pulizija Investigattiva u kemm mill-Avukat enerali, awtomatikament il-proċeduri sussegwenti fil-konfront tal- appellanti kienu monki u jilledu d-drittijiet fundamentali tal-bniedem peress li bdew u bbazati fuq ċirkostanzi leżivi għad-drittijiet fundamentali tal-bniedem. L-appellant jirrileva illi l-Qorti bħala Sede Kostituzzjonali għandha tiggarrantixxi il-korrettezza tal-

³² Deciża mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuża: 11/2017).

³³ Rikors numru: 176/2019 FDP.

proċeduri meħuda u s-sentenza infushom fis-sens illi għandhom jigu garantiti l-ħarsien ta' ċertu prinċipji proċedurali li huma indispensabbli għall-amministrazzjoni tajba tal-gustizzja".

26. Kif diga` issemma, il-fatt waħdu li saret l-interrogazzjoni mhux fil-presenza ta' avukat ta' fiducja tal-attur m'huwiex bizzèjjed sabiex jagħti lok għall-ksur tad-dritt fundamentali ta' smiġħ xieraq. Madankollu l-użu ta' dik l-istqarrija fil-proċeduri kriminali, li fiha l-attur ammetta għal uħud mir-reati li akkuzat biha, taf twassal sabiex iseħħ dak il-ksur tal-jedd fundamentali. Dan iktar u iktar meta tikkunsidra l-gurisprudenza ampja tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem li issa ilha s-snin tirrepeti l-istess insenjament.

27. Li s-suspettat jtkellem ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, l-assistenza ta' avukat wara li tkun saret l-interrogazzjoni u n-natura adversarial tal-kawża kriminali sussegwenti, m'humix garanzija adegwata li jirrimedjaw għad-difett li s-suspett ma kienx assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni li saret meta kien taħt arrest. Fis-sentenza riċenti Mehmet Zeki Celebi v. Turkey (App. 27583/07) il-QEDB kompliet tišħaq:

"57. The onus will be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the trial was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to legal advice. The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer (see Dimitar Mitev v. Bulgaria, no. 34779/08, 71, 8 March 2018)".

28. Irrispettivament taqbilx mar-ragunament ta' dik il-Qorti internazzjonali, jibqa' l-fatt li l-gurisprudenza kienet ċara meta nġatat is-sentenza ta' Salduz f'Novembru 2008 fis-sens li n-nuqqas ta' assistenza ta' avukat waqt interrogazzjoni tal-pulizija kiene difett proċedurali. Dan għalkemm bis-sentenza Ibrahim and Others v. the United Kingdom tat- 13 ta' Settembru 2016, il-Grand Chamber għamlet enfazi fuq l-'overall fairness' tal-proċeduri kriminali u fis-sentenza Beuze v. Belgium tad-9 ta' Novembru 2018 l-istess qorti kompliet ticċara kif kellu jigi applikat dak il-prinċipju.

29. Fl-aħħar mill-aħħar il-qradi domestiċi ma jistgħux jippermettu li f'proċeduri kriminali li għadhom pendenti jithallew stqarrijiet li jkunu saru fl-assenza ta' avukat u li l-QEDB ilha tiddekrivih bħala difett proċedurali bil-periklu manifest li dak il-fatt jikkontamina l-proċess kriminali kollu.'

Il-Qorti Kostituzzjonali fl-istess sentenza qieset li:

'30. Kien id-dmir tal-Gvernijiet differenti matul is-snin li jaġġornaw ruħhom mas-sentenzi tal-Qorti Ewropea u ma jistennewx sal-2016 sabiex jintroduċu disposizzjoni fil-Kodiċi Kriminali li s-suspettat għandu jedd għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni li ssir meta jkun fil-kustodja tal-pulizija. Emenda li saret sabiex tittrasponi d-disposizzjoni tad-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew (ara Art. 355AT tal-Kodiċi Kriminali), li fost mizuri oħra assigurat id-dritt tas-suspettat għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni mill-pulizija.

Għal dawn il-motivi tiċhad l-appell, b'dan li tagħti direzzjoni lill-Qorti Kriminali sabiex fil-proċeduri kriminali *The Republic of Malta v. Izuchukwu Morgan Onourah (att ta' akkuza numru 11/2015) ma tippermettix l-użu bħala prova tal-istqarrija li l-appellant kien ta waqt li kien fil-kustodja tal-pulizija.*

(...)'

Fis-sentenza ricenti fl-ismijiet '**The Police v. Alexander Hickey**'³⁴ ukoll mogħtija fis- 27 ta' Jannar, 2021 gie kkunsidrat li:

'15. *It is a fact that the appellant was, according to law, given the opportunity to consult a lawyer prior to interrogation. He actually did consult a lawyer and therefore could prepare for his questioning beforehand with his lawyer. However this is not enough to remedy the lack of legal assistance during police interrogation. Amongst other things there is no proof of whether the lawyer was given any information by the police with regards to the alleged crimes committed by the appellant and proof that they had against the suspect (appellant). Information that was essential to place the lawyer in a position to properly advise his client.*

16. *Therefore, since the criminal proceedings are still pending, it is premature for a court to declare that the accused's right for a fair hearing was breached as a consequence of the fact that the evidence includes two statements he made in the absence of a lawyer.*

17. *This notwithstanding, judgments of this court have already made it amply clear that statements given by a suspect while in police custody and in the absence of a lawyer, should not be used as evidence against him due to the risk that it may lead to a breach of the accused's right to a fair hearing. Judgments that are based on clear judgments delivered by the ECtHR throughout the years, which although one might not agree with, have given a clear direction to domestic courts as to the stand it will continue to take if other similar complaints are made to that court.*

---

³⁴ Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar 2021 (141/2019RGM).

18. *In this particular case the self-incriminating statements in issue were probably the reason why the appellant filed an early guilty plea.*

19. *Since at the time of the interrogations the appellant was still seventeen years old, was a student, had a clean criminal record and never had any previous contact with the police, there is a solid argument to conclude that he was a vulnerable suspect. The appellant also referred to a report filed in the criminal proceedings by psychologist Bernard Caruana, an ex parte witness for the appellant. In the report it is stated that appellant:*

i. Has certain symptoms of autism spectrum disorder;

ii. Has attention and emotional difficulties and felt that he was not accepted by others;

iii. Has difficulty to connect with others;

iv. From a young age had been making use of drugs and alcohol;

20. *It is a fact that the psychologist's report states, "While his low score on Vulnerability indicates that he perceives himself as capable of handling himself in difficult situations". However, that is appellant's own perception.*

21. *The court concludes that there is enough evidence to conclude that at the time of the police interrogations appellant could be classified as a vulnerable person. On the other hand it is a fact that throughout the interrogations appellant's mother was present, evidently for support and assistance since he was a minor. This notwithstanding her presence was certainly not a sufficient remedy for the lack of presence of a lawyer.*

22. *It is a fact that in this particular case the appellant:*

i. Was interrogated by the police on the 2nd April 2012 and 3rd April 2012 and charged on the 8th June 2015;

ii. Filed a guilty plea on the 16th November 2015 and was assisted by a lawyer, and warned by the court on the consequences of such a guilty plea and given time to consider whether he should confirm such a plea;

iii. Proposed to the court, in agreement with the prosecution, a punishment of three years imprisonment and €7000 fine;

iv. Produced evidence with regards to the issue concerning punishment and during the sitting of the 2nd December 2016 declared that he had no further evidence;

v. Changed counsel, and it was only at that stage that he first complained with regards to the statements he gave to the police in the absence of a lawyer (sitting of the 6th July 2017). At

that point of the criminal proceedings appellant had already declared 56 that he had no further evidence.

vi. Was always assisted by a lawyer during the court hearings and at no stage of the criminal proceedings did he contest the authenticity of the statements made while in police custody;

23. It also seems that the interrogations were not recorded. Therefore it is not possible for the court to know exactly what went on in the interrogation room. On the other hand at no point did appellant allege that irregularities took place during the interrogations and that he was pressured to self-incriminate himself. Neither did he allege that he falsely self-incriminated himself.

24. This notwithstanding on consideration of the judgments delivered by the ECHR, the court is of the opinion that there can be no guarantee that the procedural shortcoming that occurred during the police interrogations can be remedied during the criminal proceedings per se. This especially when one considers that the appellant probably registered a guilty plea on the basis that he made two self incriminating statements while in police custody in the absence of a lawyer. In the recent judgment Mehmet Zeki Celebi v Turkey (no. 27582/07) decided on the 28 January 2020, the ECtHR stated:

“57..... The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant’s right of access to a lawyer”.

25. There is no doubt that had the appellant been assisted by a lawyer during interrogation, he might have been advised to remain silent or not to answer all self-incriminating questions.

Il-Qorti Kostituzzjonali f'dik is-sentenza kkonkludiet li:

'1. The answer to the first question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature is:

i.It is premature to declare that the issue of the contested two statements by the appellant in the absence of legal counsel, constitutes a breach of Article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution.

ii.It is likely that appellant’s rights would be breached should the two statements (dated 2nd and 3rd April 2012) be used as evidence, and therefore it is recommended that the two statements are removed.

2. *The answer to the second question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature is that a judgment based on applicant's guilty plea filed during the sitting of the 15th November 2015, would likely constitute a breach of article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution.*

3. *Since the appellant made his complaint after the criminal proceedings had been adjourned for final submissions and in view of what has been decided in this judgment, both parties to the criminal proceedings are to be placed in the same position they were prior to appellant's guilty plea filed during the sitting of the 16th November 2015.*

4. *All judicial costs are to be shared between the parties as to 1/4 at the charge of the appellant and 3/4 at the charge of the respondent. A copy of this judgment is to be inserted in the file of the case *The Police v. Alexander Hickey* (485/2014). The Registrar is also to ensure that the court file of the criminal case is sent back to the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature.'*

Ghaldaqstant din il-Qorti irrakomandat **li ma ghandux isir uzu mill-istqarrijiet rilaxxati mill-akkużat nonostante l-fatt li dawn kienu anke ġew ġuramentati u kienet anke giet registrata ammissjoni.**

Il-Prim Awla tal-Qorti Ċivili Sede Kostituzzjonali fi-sentenza bl-ismijiet '**Clive Dimech vs Avukat Ġenerali**'³⁵ tenniet is-segwent:

'Illi l-Qorti sejra tibda biex titratta t-tieni eċċezzjoni tal-intimat għaliex jekk din tintlaqa' ma jkunx hemm htiegà li tezamina l-eċċezzjonijiet l-oħrajn. Huwa skontat li m'hemm l-ebda jedd fundamentali taħt Art. 39 tal-Kostituzzjoni jew taħt Art. 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja għall-assistenza t'avukat waqt l-interrogazzjoni bħala tali. Hemm jedd fundamentali għal smiegħ xieraq. Biex jigì stabbilit ksur ta' dan il-jedd, irid jigì ezaminat il-proċess – f'dan il-kaz' proċess kriminali – fit-totalita` tiegħu u mhux jigì maqsum biex issir enfasi fuq xi episodju partikolari³⁶. F'dan il-kaz' il-proċeduri għadhom fil-bidu tagħhom u għalhekk mhux possibbli f'dan l-istadju li l-Qorti tbassar kif sejjer ikun l-iter proċesswali sħiħ. Dan ma jfissirx li element proċedurali partikolari ma jistax minnu nnifsu ikun tant deciziv li l-korrettezza tal-proċess ma tkunx tista' tigì ddeterminata qabel³⁷. Imma f'dan il-kaz' il-Qorti

³⁵ Deciża mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali) fl-14 ta' Lulju, 2020 (Rikors numru: 175/19 GM).

³⁶ Ara fost l-oħrajn *Il-Pulizija v Dr Melvyn Mifsud* 26.04.2013 u *l-gurisprudenza ċċitata; Ronald Agius vs Avukat Ġenerali* 30.11.2001 Qorti Kostituzzjonali (Din ir-referenza tinsab fl-ewwel (1) nota ta' qiegħ il-paġna tas-sentenza ċċitata).

³⁷ *Noel Arrigo v Malta* 10.05.2005 Qorti Ewropeja għad-Drittijiet tal-Bniedem (Din ir-referenza tinsab fit-tieni (2) nota ta' qiegħ il-paġna tas-sentenza ċċitata).

ma tista' ssib l-ebda cirkostanza bhal din. Ir-rikorrent gie avzat, skont id- disposizzjonijiet tal-ligi kif kienet dak iz-zmien, bid-dritt li jikkonsulta avukat qabel l-interrogazzjoni. Huwa rrinunzja ghal dan id-dritt. Huwa minnu li waqt l- interrogazzjoni ma kienx assistit minn avukat u ma gie infurmat li ghandu dritt bhal dan. B'danakollu gie mwissi li kellu d-dritt li ma jwegibx ghad-domandi u fil-fatt ir-rikorrent ma wiegeb ghall-ebda domanda li saritlu. Ghalhekk ma jirrizultax - dejjem f'dan l-istadju - li r-rikorrent sofra xi nuqqas ta' smiegh xieraq. Ma ressaq l- ebda prova li bis-silenzju tieghu seta' nkrimina ruhu;'

Sussegwentament, il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza taghha fl-ismijiet '**Clive Dimech v. Avukat Generali**'³⁸ datata is-27 ta' Jannar, 2021 iprovdiet illi peress li l-akkuzat ma wiegeb ghall-ebda domanda waqt l-interrogazzjoni, din ma kienitx ser tkun ta' pregudizzju ghall-istess akkuzat. Minkejja dan, din il-Qorti xorta wahda enfasizzat li jkun floku li fil-proceduri kriminali ma jsirx uzu mill-istqarrija bhala prova.³⁹

L-akkuzat, Clive Dimech, ghazel li ma jwegibx ghal mistoqsijiet maghmula lilu u ghaldaqstant l-istqarrija ma kienitx wahda nkriminanti. Madankollu, il-Qorti xorta wahda pprovdiet illi din m'ghandiex tintuza bhala prova u ghal din ir-raguni din is-sentenza hi ta' sinifikat.

Sal-lum il-gurnata, ghadu mhux stabbilit b'certezza jekk ikunx hemm ksur ta' dritt tas-smiegh xieraq meta akkuzat matul l-istqarrija tieghu ma jkunx akkumpanjat mill-avukat tal-fiducja tieghu meta l-ligi dak iz-zmien ma kienitx tipprovdiet ghal dan id-dritt u ghaldaqstant din l-istqarrija ghandiex tigi sfilzata o meno. Din il-Qorti ma ghandhiex il-kompetenza li tqis jekk hemmx possibilita' ta' ksur tad-dritt ta' smiegh xieraq, izda ghandha tqis biss jekk l-istqarrija hiex inammissibli jew le.

Ikkunsidrat ulterjorament;

Illi bis-saħha tat-trasposizzjoni tad-'Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt ta' access ghas-servizzi ta' avukat fi procedimenti kriminali u fi procedimenti ta' mandat ta' arrest Ewropew, u dwar id-dritt li tigi infurmata parti terza dwar ic-cahda tal-liberta' u d-dritt ghal komunikazzjoni ma partijiet terzi u mal-awtoritajiet konsulari, matul ic-cahda tal- liberta' fil-Ligi ta' Malta, li sehhet wara li l-akkuzat irrilaxxa l-istqarrija tieghu, kien hemm tibdil sostanzjali f'dak li d-dritt ta' access ghal Avukat fi proceduri Kriminali jinkludi. L-artikolu 3 ta' din id-Direttiva jipprovdiet:

³⁸ Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Rikors numru: 175/2019 GM).

³⁹ Ara fost oħrajn Christopher Bartolo v. Avukat Ġenerali et 5-10-2018 u Il-Pulizija vs Aldo Pistella 14.12.2018.

'Id-dritt ta' access għas-servizzi ta' avukat fi procedimenti kriminali

1. L-Istati Membri għandhom jizguraw li l-persuni suspettati u akkuzati jkollhom id-dritt ta' access għas-servizzi ta' avukat f'hin u b'mod li l-persuni koncernati jkunu jistgħu jeżercitaw d- drittijiet tagħhom ta' difiżà b'mod prattiku u b'mod effettiv.

2. Il-persuni suspettati jew akkuzati għandu jkollhom access għas-servizzi ta' avukat mingħajr dewmien zèjjed. Fi kwalunkwe kaz, il-persuni suspettati jew akkuzati għandu jkollhom id-dritt ta' access għas-servizzi ta' avukat mill-mument l-aktar qrib minn dawn li gèjjin:

(a) qabel ma jigù interrogati mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-ligì jew gùdizzjarja;

(b) mat-twettiq minn awtorità ta' investigazzjoni jew awtorità kompetenti oħra ta' att investigattiv jew att ieħor ta' gbir ta' provi skont il-punt (c) tal-paragrafu 3;

(c) mingħajr dewmien zèjjed wara c-caħda tal-libertà;

(d) fejn gèw imħarrka biex jidhru quddiem qorti li għandha giurisdizzjoni f'materji kriminali, fi zimien debitu qabel ma jidhru quddiem dik il-qorti.

3. Id-dritt ta' access għas-servizzi ta' avukat għandu jimplika dan li gèj:

(a) L-Istati Membri għandhom jizguraw li persuna suspettata jew akkuzata jkollha dritt li tiltaqa' fil-privat u tikkomunika mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluz qabel interrogazzjoni mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-ligì jew awtorità gùdizzjarja;

(b) L-Istati Membri għandhom jizguraw li l-persuna suspettata jew akkuzata jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun prezenti u jippartecipa b'mod effettiv meta hija tigì interrogata. Tali partecipazzjoni għandha tkun konformi mal-proceduri taht il-ligì nazzjonali, dment li tali proceduri ma jippregùdikawx lezercizzju effettiv u l-essenza tad-dritt koncernat. Fejn avukat jippartecipa matul interrogazzjoni, il-fatt li saret tali partecipazzjoni għandu jigì rregìstrat bl-użù tal-procedura ta' regìstrar f'konformità mal-ligì tal-Istat Membru koncernat;

(c) għandhom, minn tal-inqas, ikollhom id-dritt li l-avukat tagħhom jattendi għallavvenimenti investigattivi jew l-attita' gbir ta' provi li gèjjin, fejn daww l-atti huma previsti fil-ligì nazzjonali u jekk il-persuna suspettata jew akkuzata hija mehtiegà jew permessa li tattendi l-att koncernat:

(i) ringieli ta' persuni għall-identifikazzjoni;

(ii) konfrontazzjonijiet;

(iii) rikostruzzjonijiet sperimentali tax-xena tar-reat kriminali.

4. L-Istati Membri għandhom jimpenjaw ruħhom li jagħmlu l-informazzjoni ġenerali disponibbli biex jagħmluha faċli għall- persuni suspettati jew akkużati li jsibu avukat. Minkejja d-dispożizzjonijiet tal-ligġi nazzjonali dwar il-preżenza obligatorja ta' avukat, l-Istati Membri għandhom jagħmlu l-arrangamenti meħtieġa biex jizguraw li l-persuni suspettati jew akkużati li jincāħdu mil-libertàtagħhom ikunu f'pozizzjoni li jeżercitaw b'mod effettiv id-dritt tagħhom ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat, sakemm ma jkunux irrinunzjaw dak id- dritt f'konformità mal-Artikolu 9.

5. Huwa f'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża li l-Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tal-punt (c) tal-paragrafu 2 fejn iddistanza ġeografikament 'il bogħod ta' persuna suspettata jew akkużata tagħmilha impossibbli li jiġi zġurat id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat mingħajr dewmien zejjed wara li persuna tkun incāħdet mil-libertàtagħha.

6. F'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża, l-Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tad-drittijiet previsti fil-paragrafu 3 sakemm dan ikun igġustifikat fic-ċirkostanzi partikolari tal-kaz, abbażi ta' waħda mir-ragunijiet konvincenti li ġejjin:

(a) fejn hemm ħtieġa urgenti li jkun evitati konsegwenzi negattivi serji għall-ħajja, illibertàjew l-integritàfizika ta' persuna;

(b) fejn l-azzjoni immedjata mill-awtoritajiet investigattivi tkun essenzjali biex jiġu evitati li l-proċedimenti kriminali jiġu pperikolati b'mod sostanzjali.¹ (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti.)

Prezentament, is-subartikoli (1) u (2) tal-artikolu 355AUA tal-Kapitolu 9 tal-Ligġijiet ta' Malta kif miżjud b'Att LI tal-2016 jipprovdu s-segwenzi:

¹(1) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt ta' aċċess għal avukat fil-ħin u b'tali mod li jhalliha teżercita d-drittijiet ta' difiża tagħha b'mod prattiku u effettiv.

(2) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mingħajr ebda dewmien. Fi kwalunkwe eventwalità, il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mill-mument li sseħħ l-ewwel waħda minn dawn il-ġrajjiet:

(a) qabel ma tkun interrogata mill-Pulizija Eżekuttiva jew minn awtorità oħra għall-infurzar tal-ligġi jew awtorità ġudizzjarja fir-rigward tat-twettiq ta' reat kriminali;

(b) mat-twettiq minn awtoritajiet investigattivi jew awtoritajiet kompetenti oħra ta' xi att ta' natura investigattiva jew att ta' kollezzjoni ta' evidenza oħra skont is-subartikolu (8)(e);

(c) mingħajr ebda dewmien wara li tkun giet imcaħħda l-libertà;

(d) meta tkun giet imħarrka sabiex tidher quddiem qorti liġandha ġurisdizzjoni f'materji kriminali, f'qasir żmien qabel ma titressaq quddiem dik il-qorti.'

Filwaqt li l-artikolu 355AUA(8) tal-Kapitolu 9 tal-Liġijiet ta' Malta imbgħad jaqra:

'Id-dritt ta' aċċess għal avukat għandu jfisser dan li ġej:

(a) il-persuna suspettata jew akkuzata, jekk tkun għazlet li teżercita d-dritt tagħha għall-assistenza legali, u l-avukat tagħha, għandhom ikunu infurmati bl-allegat reat li għalih il-persuna suspettata jew akkuzata ser tkun interrogata. Dik l-informazzjoni għandha tingħata lill-persuna suspettata jew akkuzata qabel ma tibda l-interrogazzjoni, liema hin m'għandux ikun inqas minn siegħa qabel ma tibda l-interrogazzjoni;

(b) il-persuna suspettata jew akkuzata għandu jkollha d-dritt li tiltaqa' u tikkomunika fil-priwat mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluż interrogazzjoni minn qabel mill-pulizija jew minn awtorità oħra ta' infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja;

(c) il-persuna suspettata jew akkuzata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv fl-interrogazzjoni. Dik il-partecipazzjoni tista' tiġi regolata skont proċeduri li l-Ministru responsabbli għall-Ġustizzja jista' jistabbilixxi permezz ta' regolamenti, hekk iżda li daww il-proċeduri ma jippreġudikawx l-eżerċizzju effettiv u l-essenza ta' dak id-dritt konċernat. Meta avukat jipparteċipa fl-interrogazzjoni, il-fatt li kien hemm dik il-partecipazzjoni għandu jkun irregiſtrat permezz tal-użu fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli ta' mezzi awdjoviżwali skont il-paragrafu (d):

Iżda d-dritt tal-avukat li jipparteċipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l-interrogazzjoni jew li jissuġġerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief f'ċirkostanzi eċċezzjonali, issir wara li l-Pulizija Eżekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità ġudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet;

(d) l-interrogazzjoni, it-tweġibiet kollha li jingħataw għaliha u l-proċeduri kollha relatati mal-interrogazzjoni tal-persuna suspettata jew akkuzata, għandhom fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli jkunu rrekordjati b'mezzi awdjoviżwali u f'dak il-każ għandha tingħata kopja tagħhom lill-persuna suspettata jew akkuzata wara li tkun intemmet l-interrogazzjoni. Kwalunkwe recording għandu jkun ammissibbli bħala prova, sakemm il-

persuna suspettata jew akkużata ma tallegax u ma tagħtix prova li r-recording mhuwiex ir-recording originali u li dan gie mbagħbas. M'hemmx għalfejn issir traskrizzjoni tar-recording meta tkun użata fi proceduri fil-qorti tal-gustizzja ta' ġurisdizzjoni kriminali, lanqas ma hemm bżonn tal-firma tal-persuna suspettata jew akkużata f'dikjarazzjoni bilmiktub li tkun saret wara l-konklużjoni tal-interrogazzjoni galadarba l-mistoqsijiet u t-twegibiet kollha, jekk hemm, ikunu ġew irrekordjati fuq mezzi awdjovizwali;

(e) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jattendi għall-atti investigattivi jew ġbir ta' evidenza jekk il-persuna suspettata jew akkużata jgħidliha jew giet permessa li tattendi għall-att konċernat:

(i) ringiela ta' persuni suspettati għal finijiet ta' identifikazzjoni; lega

(ii) konfrontazzjonijiet;

(iii) rikostruzzjonijiet tax-xena tad-delitt. (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti).

Il-liġi li akkużat għandu dritt ikun akkumpanjat minn l-avukat tiegħu waqt l-interrogazzjoni daħlet fis-seħħ wara li l-akkużat Essesi gie nterrogat mill-pulizija. L-Ewwel Qorti fis-sentenza tagħha, wara li semgħet il-partijiet jitrattaw u t-talba tad-difiza sabiex l-istqarrijiet tal-akkużat jigu kkunsidrati bħala inammissibli, sabiex jiġi żgur evitat li l-jeddijiet fundamentali tal-appellat jigu miksura minħabba l-użu tal-istqarrija, skartat l-istess stqarrijiet. Min-naħa l-oħra, l-Avukat Ġenerali, fir-rikors t' appell tiegħu sostna illi dawn ma kellhomx jigu skartati u kellhom jigu kkunsidrati bħala prova.

Din il-Qorti tagħmilha ċara li l-akkużat inghata d-drittijiet li kienu viġenti fiż-żmien meta ttiehdet l-istqarrija fejn għalhekk ma kellux dritt li jkollu Avukat preżenti waqt it-teħid tal-istqarrija iżda kellu dritt li jikkonsulta ma' Avukat qabel ir-rilaxx tal-istqarrija u għalhekk l-istqarrija rilaxxata mill-akkużat mhijiex bi ksur tal-liġi li kienet in vigore dak iż-żmien li l-istqarrija giet rilaxxata.

Kif diġa gie ritenut, mhux komputu ta' din il-Qorti biex tara jekk kienx hemm xi ksur tad-dritt tas-smieġħ xieraq, iżda biss jekk tali stqarrijiet għandhomx jigu kkunsidrati bħala inammissibli jew le. L-akkużat ma ressaqx allegazzjonijiet ta' vulnerabilita' u lanqas ma ressaq allegazzjonijiet fosthom dwar il-mod ta' kif giet rilaxxata l-istqarrija, kienx hemm xi biza jew vjolenza.

Kif ġia gie enfasizzat sal-lum il-ġurnata, l-Qrati għadhom jieħdu direzzjonijiet kunfliggenti, stat li qiegħed iwassal għal incertezza. Il-Qrati f'xi waqtiet qegħdin iqisu li l-istqarrija ma

għandhiex tithalla fil-proċess, filwaqt li f'xi waqtiet il-Qrati qegħdin iqisu li l-Qorti ma tistax *a priori* tqis li stqarrija rilaxxata mingħajr ma persuna kellha dritt li jkollha Avukat preżenti bhala prova inammissibbli mingħajr ma jkun hemm provvediment fil-liġi li jeskludi tali prova. Din il-Qorti tenfasizza li jehtieg li jkun hemm direzzjoni ċara inkluż linji gwidi sabiex din is-sitwazzjoni tiġi rimedjata.

Dwar il-kunċett ta' ċertezza legali li huwa ta' importanza kbira għas-Saltna ta' Dritt f'pajjiż demokratiku, il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **il-Pulzija vs Alfred Camilleri**⁴⁰ tat importanza għal dan il-kunċett u spjegat it-tifsira tiegħu meta stqarret:-

*"Filwaqt li huma minnu lil-Qrati nostrana m'humiex marbuta bil-liġi tal-precedent, huma jutilizzaw il-principju auctoritas rerum similiter judicatarum sabiex tiġi krea ta certezza legali u dan hafna aktar determinant fil-kamp kriminali. Huwa minnu wkoll li c-certezza taddritt tista tkun flessibbli fis-sens illi l-Qrati jistgħu f'xi hin jagħtu interpretazzjonijiet godda. Izda, l-Qorti Ewropeja kellha diversi okkazzjonijiet sabiex tanalizza l-elementi li jistgħu iwasslu għal-lezzjoni kif qiegħed jigi sotttomess l-esponent. F'dan is-sens issir referenza għassentenza fl-ismijiet **Beian vs Romania** (Applikazzjoni nru. 30658/05) decided on the 6th December 2007 whereby this Court stated: "*

37. Admittedly, divergences in case-law are an inherent consequence of any judicial system which is based on a network of trial and appeal courts with authority over the area of their territorial jurisdiction. However, the role of a supreme court is precisely to resolve such conflicts (see Zielinski and Pradal and Gonzalez and Others v. France [GC], nos. 24846/94 and 34165/96 to 34173/96, § 59, ECHR 1999-VII).

"38. In the instant case it is clear that the HCCJ was the source of the profound and lasting divergences complained of by the applicant. "

39. The practice which developed within the country's highest judicial authority is in itself contrary to the principle of legal certainty, a principle which is implicit in all the Articles of the Convention and constitutes one of the basic elements of the rule of law (see, mutatis mutandis, Baranowski v. Poland, no. 28358/95, § 56, ECHR 2000-III). Instead of fulfilling its task of establishing the interpretation to be followed, the HCCJ itself became a source of legal uncertainty, thereby undermining public confidence in the judicial system (see, mutatis mutandis, Sovtransavto Holding v. Ukraine, no. 48553/99, § 97, ECHR 2002-VII, and Păduraru, cited above, § 98; see also, by contrast, Pérez Arias v. Spain, no. 32978/03, § 27, 28 June 2007)." (enfasi tal-esponent).

---

⁴⁰ Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fl-14 ta' Diċembru, 2018 (Rkors numru: 21/2015AF).

*“Ghar-rigward tal-principji stabbiliti mill-istess Qorti, issir referenza wkoll ghas-sentenza fl-ismijiet **Albu u Ohrajn vs Romania** mogħtija fl-10 ta’ Mejju 2012, fejn a para 34 insibu ssegwenti:*

*“(iii) The criteria that guide the Court’s assessment of the conditions in which conflicting decisions of different domestic courts ruling at last instance are in breach of the fair trial requirement enshrined in Article 6 § 1 of the Convention consist in establishing whether “profound and long-standing differences” exist in the case-law of the domestic courts, whether the domestic law provides for machinery for overcoming these inconsistencies, whether that machinery has been applied and, if appropriate, to what effect (see *Iordan Iordanov and Others*, cited above, §§ 49-50; see also *Beian (no. 1)*, cited above, §§ 34-40; *Ștefan and Ștef v. Romania*, nos. 24428/03 and 26977/03, §§ 33-36, 27 January 2009; *Schwarzkopf and Taussik*, cited above, 2 December 2008; *Tudor Tudor*, cited above, § 31; and *Ștefănică and Others*, cited above, § 36);*

*“(iv) The Court’s assessment has also always been based on the principle of legal certainty which is implicit in all the Articles of the Convention and constitutes one of the fundamental aspects of the rule of law (see, amongst other authorities, *Beian (no. 1)*, cited above, § 39; *Iordan Iordanov and Others*, cited above, § 47; and *Ștefănică and Others*, cited above, § 31);*

*“(v) The principle of legal certainty, guarantees, inter alia, a certain stability in legal situations and contributes to public confidence in the courts. The persistence of conflicting court decisions, on the other hand, can create a state of legal uncertainty likely to reduce public confidence in the judicial system, whereas such confidence is clearly one of the essential components of a State based on the rule of law (see *Paduraru v. Romania*, § 98, no. 67 63252/00, ECHR 2005-XII (extracts); *Vinčić and Others v. Serbia*, nos. 44698/06 and others, § 56, 1 December 2009; and *Ștefănică and Others*, cited above, § 38);*

Hija s-sottomissjoni ta’ din l-Onorabbli Qorti li minħabba fis-sentenzi hawn fuq ċitati, jirrizulta kjarment divergenzi assoluti fl-interpretazzjonijiet mogħtija mill-istess Qorti nostrana u ċioé l-Qorti Kostituzzjonali u l-Qorti tal-Appelli Kriminali (sede Superjuri), li, fin-nuqqas ta’ Qorti ta’ Kassazjoni, il-Qorti Kostituzzjonali għandha hi d-dmir li tneħhi kull incertezza u ċertament mhux tkun tikkreja hi tal-istess.

Ikkunsidrat,

Din il-Qorti terġa temfasizza li jeħtieġ li jiġi salvagwardat il-principju ta' 'legal certainty'. Wisq qieghed jiġri li sentenzi li anke jinghatghu fl-istess jum, kif din il-Qorti għamlet

referenza għalihom f'din is-sentenza, qegħdin jagħtu direzzjoni konfligġenti, tant li l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) provdjet direzzjoni differenti minn dik mogħtija mill-Qorti Kostituzzjonali fl-istess jum dwar din il-kwistjoni u dan nhar is-27 ta' Jannar, 2021.

Kif meqjus fis-sentenza mogħtija mill-Qorti Kriminali fl-ismijiet **'The Republic of Malta vs Lamin Samura Seguba'**⁴¹

'12. The Farrugia v. Malta case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution;

13. Indeed the rules as provided in Directive 13/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator and subject to the right of inference if he does take up such offer. This Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance;

14. The Court therefore upholds the first plea raised by the accused and orders that the statement of the accused given on the 7 of December 2014 and exhibited as Doc PG3 at folio 17 et seq of the records be expunged and that no reference can be made by any witness of the prosecution to any verbal or written declaration made by the accused from the moment of his arrest;'

---

⁴¹ Deciża mill-Qorti Kriminali fil-11 ta' Ġunju, 2020 (Att ta' Akkuza numru: 11/2017).

Sussegwentement il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-sentenza fl-ismijiet **The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba**⁴² qieset li:

'10. *In its reasoning the First Court laments the lack of legal certainty which the domestic courts have had to face in decisions regarding the probative value of pre-trial statements where the suspect did not have a lawyer present during his interrogation, and this in line with current legislation which saw the transposition into Maltese law of Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council dated 22 October 2013, and this by means of Act LI of 2016. This Court concurs with the objections put forward by the First Court to the ever-evolving situation regarding the legal validity of pre-trial statements obtained without a lawyer's assistance. Indeed, both our jurisprudence and that of the European Court present differing and often contradictory dicta on the matter. And it is precisely this legal uncertainty that led the First Court to uphold accused's preliminary plea regarding the inadmissibility of his pre-trial statements as evidence in the criminal proceedings brought against him. The Court thus states in its judgment:*

12. *The Farrugia v. Malta case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution.*

13. *Indeed the rules as provided in Directive 2013/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator and subject to the right of inference if he does take up such offer. This Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation*

---

⁴² Deciża mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza: 11/2017).

proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance.

11. This Court however cannot accept the line of reasoning of the First Court, as it is its duty to lay down rules where the law fails to do so to provide that legal certainty which every accused person has a right to. This does not necessarily amount to the removal from the records of the case of all pre-trial statements, all the more where the said statements were released according to law.

12. The regulatory principle as to the admissibility of evidence in criminal proceedings presupposes the existence of an express provision of law which regulates the admission of such evidence in a court of law. Evidence is consequently deemed to be inadmissible only if the law precludes its production.'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) għalhekk laqgħet l-appell tal-Avukat Ġenerali u rrevokat fejn l-Ewwel Qorti kienet laqgħet l-ewwel eċċezzjoni preliminari tal-akkużat u għalhekk il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) caħdet l-eċċezzjonijiet preliminari kollha.

Ikkunsidrat,

Illi għal darba oħra din il-Qorti qed tenfasizza illi m'għandiex kompitu tiddeċidi kienx hemm ksur tad-dritt tas-smieġh xieraq, madankollu għandha kompitu li tiddeċidi fuq l-ammisibiltà' o meno tal-istqarrijiet tal-appellat u dan anke meta wiehed jieħu in konsiderazzjoni l-overall fairness tal-proċeduri.

B'referenza għal punti elenkati f' **Beuze** aktar il-fuq, fost oħrajn, jirriżulta illi l-appellat mhux xi wiċċ ġdid għal kriminalità', kien maggorenni u għalkemm gab il-provi li f'it xhur qabel hu rrilaxxa l-istqarrijiet, kien għamel operazzjoni fil-parti privata tiegħu, kif xehed Prof. Patrick Żammit a fol. 527 et seq tal-proċess, wara l-intervent ma reġax kellu kuntatt mal-appellat u li l-fejqa kien wiehed tajjeb. Għaldaqstant l-appellant m'għandux jiġi kkunsidrat bħala vulnerabbli. Ma jirriżultax illi ċ-ċirkostanzi li fihom ittieħdu l-istqarrijiet kienu intimidanti u l-istess stqarrijiet ingħataw volontarjament, mingħajr theddid, wegħdi jew promessi ta' vantaġġi u wara li ngħata d-debita twissija skont il-liġi, u ċioè li ma kienx obligat jitkellem sakemm ma kienx hekk jixtieq, iżda li dak li kien ser jgħid seta' jingiebb bħala prova kontrih.

L-appellat rrifjuta li jkun assistit minn avukat qabel l-interrogazzjoni u dan jista' jkun għax hass li kien ser ikun inutli li jkellem avukat għal siegħa wiċċ imbwiċċ jew fuq it-telefon,

imbghad l-istess avukat ma jkun jista' jkun prezenti għall-interrogazzjoni. Din hija raġuni oħra għaliex iċ-ċertezza legali, fir-rigward ta' regoli u drittijiet hija ta' mportanza kbira. Irid jiġi enfasizzat illi meta l-appellat irilaxxa dawn l-istqarrijiet, il-liġi tagħna ma kienitx tippovdi għad-dritt ta' l-assistenza legali waqt l-interrogazzjoni. Hawn hekk il-Qorti terġa' tagħmel referenza għas-sentenzi fosthom **Borg vs Malta** u **Navone and Others v. Monaco** fost oħrajn, fejn gie ritenut illi jekk id-dritt ta' ta' l-assistenza legali waqt l-interrogazzjoni ma ngħatax għax il-liġi ta' dak il-pajjiż ma kienitx tippovdi għal dan, allura dik ir-raġuni waħedha tammonta għall-ksur ta' Artiklu 6 ta' Konvenzjoni tad-drittijiet tal-bniedem. B'referenza għas-sentenza fl-ismijiet **Planovits vs Cyprus** imsemmija aktar il-fuq, il-Qorti qalet:

'The lack of legal assistance during an applicant's interrogation would constitute a restriction of his defence rights in the absence of compelling reasons that do not prejudice the overall fairness of the proceedings.'

Din il-Qorti tinnota illi la l-prosekuzzjoni u lanqas l-appellant Avukat Ġenerali ma ressaq l-ebda prova li kien hemm xi raġunijiet impellanti - "*compelling reasons*" - sabiex l-appellat ma jithalliex ikollu avukat prezenti waqt l-interrogazzjonijiet tiegħu u *stante* li l-unika raġuni kienet ta' restrizzjoni sistematika.

Kienu żewġ stqarrijiet li rrilaxxa l-appellat Yousef Essesi. L-ewwel waħda kienet dik ta' l-10 ta' Mejju, 2015 li ma tistax tiġi kkunsidrata bħala nkriminanti peress li l-appellat ma wieġeb għall-ebda mistoqsija magħmula lilu mill-Ispettur. Hawn hekk terġa' ssir referenza għas-sentenza fl-ismijiet **Clive Dimech vs l-Avukat Ġenerali**, fejn minkejja li l-imputat ma kien wieġeb għall-ebda mistoqsija fl-istqarrija tiegħu, il-Qorti Kostituzzjonali xorta waħda ordnat l-isfiz tagħha. Fl-istqarrija rilaxxata nhar is-26 ta' Mejju, 2015 l-appellat wieġeb għal xi mistoqsijiet, madankollu ma jirrizultax li din tixhet xi htija fuq l-appellatt bħala prova. Madanakollu, meta kollaborata ma provi oħrajn, din xorta waħda tista' tħalli mpatt fuq il-proċeduri kontra l-appellat.

Issir referenza għas-sentenza riċenti mogħtija minn din l-istess Qorti kif preseduta fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Tony Curmi**,⁴³ liema sentenza ma gietx appellata mill-Avukat Ġenerali, fejn il-Qorti ċċitat id-diversi sentenzi msemmija f'din l-istess sentenza u wara li ġibdet l-attenzjoni dwar id-diverġenzi tas-sentenzi mogħtija fuq dan is-sugġett u l-importanza tal-*legal certainty*, ikkonkludiet billi ddikjarat l-istqarrija ta' l-akkuzat inammissibli u sussegwentament tablet l-isfilz tagħha.

---

⁴³ Deċiża mill-Qorti Kriminali fid-9 ta' Frar, 2021 (Att t' Akkuża 8/2019).

Din il-Qorti filwaqt li bl-ebda mod ma hija tiddikjara li l-istqarrijiet rilaxxati mill-appellat huma leżivi tad-drittijiet tal-akkużat, tqis iżda li in vista tal-fatt li l-Qrati għadhom sal-lum il-gurnata jagħtu direzzjonijiet differenti dwar l-użu li għandu jsir minnha stqarrija rilaxxata fiż-żmien meta akkużat ma kellux jedd ikollu Avukat preżenti, fl-interess tal-gustizzja u l-integrità tal-proċess, għandha tiddikjara l-istqarrijiet rilaxxata mill-appellat Yousef Essesi fis-26 ta' Meju, 2015 a fol. a fol 6 et seq u fl-10 ta' Meju, 2015 a fol. 117 et seq tal-atti proċesswali tal-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti Istrutturja bħala **inammissibli** u għalhekk qieghda tordna **l-isfilz** tagħhom. Konsegwentement qieghda **tiddikjara kwalunkwe referenza li saret fl-atti fil-provi inkluż fix-xhieda għal dak li l-akkużat setgħa qal waqt l-investigazzjoni u waqt l-istqarrija mingħajr preżenza ta' Avukat bħala ukoll inammissibli.**

Ikkundsidrat,

Illi t-tieni aggravju mressaq mill-Avukat Ġenerali fl-Appell tiegħu jirrigwardja l-ewwel imputazzjoni tal-appellat u cioè' is-serqa li kienet saret għad-dannu ta' Carmelo Vella jew nies oħra, minn ġewwa 12, Casa Vella, Triq il-Wied ta' Kappara, Gżira u fejn ġew misruqa disa' mitt euro (€900.00) fi flus kontanti u gojjelerija fl-ammont ta' erbat elef euro (€4,000) li nstabu fuq il-ħajt diviżorju biswit l-istess residenza, kif ukoll imputazzjoni numru tlieta rigward serqa ta' xi affarijiet, fosthom affarijiet tal-fidda, datata d-9 t' April, 2015 għad-dannu ta' Giuseppe Grech jew nies oħra minn ġewwa 27, Mayflower, Triq Bel Veder, Gżira.

Din il-Qorti tixtieq tibda sabiex tgħid illi l-Prosekuzzjoni trid tipprova l-każ tagħha sal-grad li trid il-liġi, w cioè *beyond reasonable doubt*. Huwa l-oneru tal-Prosekuzzjoni li tressaq l-aħjar provi sabiex tikkonvinci lill-Qorti li l-akkużi addebitati lill-imputat huma veri w dan għaliex kif jgħid il-Manzini fil-ktieb tiegħu *Diritto Penale Vol. III Kap IV pagna 234, Edizione 1890:-*

"Il così detto onero della prova, cioè il carico di fornire, spetta a chi accusa – onus probandi incumbit qui osservit."

F' dan ir-rigward issir referenza għas-sentenza **Il-Pulizija v Peter Ebejer**,⁴⁴ fejn il-Qorti fakkret li l-grad ta' prova li trid tilhaq il-Prosekuzzjoni hu dak il-grad li ma jhalli ebda dubju dettat mir-raġuni u mhux xi grad ta' prova li ma jhalli ebda ombra ta' dubbju. Id-dubbi ombra ma jstgħux jitqiesu bħala dubbji dettati mir-raġuni. Fi kliem ieħor, dak li l-gudikant irid jasal għalih hu, li wara li jqis ċ-ċirkostanzi u l-provi kollha, u b'applikazzjoni tal-buon sens tiegħu, ikun moralment konvint minn dak l-fatt li trid tipprova l-Prosekuzzjoni.

⁴⁴ Deciża mill-Qorti ta' l-Appell Kriminali fil-5 ta' Diċembru, 1997.

Fil-fatt dik il-Qorti ċitat l-ispjegazzjoni mogħtija minn Lord Denning fil-każ **Miller v Minister of Pension - 1974 - ALL Er 372** tal-espressjoni *'proof beyond a reasonable doubt'*:

"Proof beyond a reasonable doubt does not mean proof beyond the shadow of a doubt. The law would fail to protect the community if it admitted fanciful possibilities to deflect the course of justice. If the evidence is so strong against a man as to leave only a remote possibility in his favour, which can be dismissed with the sentence. 'of course it is possible but not in the least probable', the case is proved beyond reasonable doubt, but nothing shall of that will suffice."

Illi ssir referenza wkoll għas-sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Appell Kriminali fid-9 ta' Settembru 2002 fil-kawza fl-ismijiet **Il-Pulizija v Martin Mark Ciappara**⁴⁵ fejn spjegat x' jgħri meta ġudikant ikun rinfaccjat b' żewġ verżjonijiet konfliġġenti u ċioe' jistgħu jgħru żewġ affarijiet u ċioe' jew il-ġudikant ikun tal-fehma li l-każ tal-Prosekuzzjoni ma jkunx gie sodisfaċentement ippruvat, u allura l-Qorti għandha tillibera, jew jekk ikun moralment konvint li l-verżjoni korretta hija waħda u mhux l-oħra, jimxi fuq dik il-verżjoni li jaċċetta u jekk dik il-verżjoni tkun timporta l-ħtija tal-imputat jew akkuzat, allura jiddikjara tali ħtija u jgħaddi għal piena jew għal xi provvediment ieħor. Il-Qorti issa trid tifli x-xhieda mismugħa u dan sabiex tara jekk l-elementi rikjesti għall-eżistenza tar-reati mogħtija lill-imputat jirriżultawx jew le.

L-apprezzament tal-provi għandu jsir mhux biss b' mod spezzettat w individwali iżda l-provi għandhom jiġu analizzati flimkien fl-assjem tagħhom sabiex wieħed jara x' inferenzi jew interpretazzjoni raġjonevoli u legali jista' jagħti lil dawk il-provi hekk interpretati. Ma tistax tinstab ħtija jew nuqqas ta' ħtija sempliċement fuq analiżi individwali jew separata tal-provi. Dawn għandhom jiġu kkunsidrati kemm individwalment kif ukoll komplessivament. Illi jiġi rilevat ukoll illi r-riżultat huwa li fi proċeduri penali l-onus ta' prova tistrieħ fuq il-Prosekuzzjoni matul il-kumpilazzjoni kollha, bħala regola ġenerali u hija l-eċċezzjoni li d-difiża trid tipprova xi ħaġa, bħal pereżempju d-difiża tal-insanita'

Għaldaqstant isegwi illi jekk il-provi jwasslu għal konkluzżjoni waħda, b'tali mod li jgħibu l-Qorti f'dubbu, l-istess provi ma jistgħux jitqiesu sodisfaċenti fil-kamp kriminali sabiex iwasslu għall-ħtija minn kull dubbu dettat mir-raġuni. Il-Qorti hawn hekk tagħmel referenza għas-sentenza. Kif imfisser fis-sentenza fl-ismijiet **Teper v The Queen**:⁴⁶

⁴⁵ Deciża mill-Qorti ta' l-Appell Kriminali fid-9 ta' Settembru, 2002.

⁴⁶ [1952] AC 480, 489.

"It is also necessary before drawing the inference of the accused's guilt from circumstantial evidence to be sure that there are no other co-existing circumstances which would weaken or destroy the inference."

Il-Qorti tal-Appell Superjuri fis-sentenza **Ir-Repubblika ta' Malta vs George Spiteri**,⁴⁷ qalet hekk fuq il-provi ċirkustanzjali u/jew indizzjarji:

'L-prova indizzjarja trid tkun wahda assolutament univoka, li tippona biss minghajr dubju dettat mir-raguni lejn fatt jew konkluzzjoni wahda. Ovvjament jekk fatt jew cirkostanzi jistghu ragjonevolment jinghataw aktar minn tifsira jew interpretazzjoni wahda, tkun li tkun, allura dik ma tkunx prova ndizzjarja tajba, skond il-ligi, sabiex in bazi taghha tista' tinstab htija. Kif tghid u titlob il-ligi, biex prova ndizzjarja tigi ammessa bhala prova valida fis-sens li wiehed jista' ragjonevolment jasal għall-konkluzzjoni tieghu ta' htija in bazi taghha bla ebda dubju dettat mir-raguni, irid ikun moralment konvint minn dan ir-rekwizit ta' l-univocita' taghha, cioe' li dik il-prova tfisser biss u xejn aktar li l-akkuzat huwa hati ta' dak addebitat lilu w, allura, kull dubju ragjonevoli fir-rigward għandu jmur favur l-akkuzat skond il-ligi. Wiehed għandu jkun ferm attent fl-apprezzament u nterpretazzjoni tal-prova ndizzjarja ghaliex ghalkemm din hi prova ferm importanti, u kultant anke aktar mill-prova diretta, pero', din hi prova li facilment tista' tqarraq lil dak li jkun qed jgħamel l-interpretazzjoni w apprezzament taghha.'

Ikkundsidrat,

Il-ġurisprudenza nostrana hija ċara illi l-Qorti tal- Appell Kriminali hija qorti ta' revizjoni, u għalhekk ma tistgħax tiddisturba id-diskrezzjoni tal-ewwel Qorti jekk dan ma jkunx meritat. Fis-sentenza fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Issa Tawfik Issa**⁴⁸ din il-Qorti hekk kif ppresuduta qalet hekk:

'Illi spiss kellha okkazzjoni din il-Qorti tirribadixxi illi fi stadju ta' revizjoni mhijiex issetgħa taghha li tagħmel apprezzament mill-gdid tal-provi, billi dan huwa mholli unikament f'idejn l-Ewwel Qorti u huwa biss meta din il-Qorti ta' revizjoni tqies illi dak l-apprezzament kien

⁴⁷ Deciża mill-Qorti tal-Appell Superjuri nhar il-5 ta' Lulju 2002.

⁴⁸ Deciża mill-Qorti tal-Appell nhar il-15 ta' Settembru, 2020.

wiehed erronju kemm fuq bazi fattwali kif ukoll fuq bazi legali, illi allura tigi skossa dik id-diskrezzjoni ezercitata fl-ewwel istanza.⁴⁹

Għalhekk fil-kwadru fuq espost u fid-dawl tal-provi miġbura din il-Qorti trid tara jekk il-fatti kif fuq spjegati iwaslux lilha sabiex issib htija o meno ta' l-ewwel u t-tielet akkużi. Din il-Qorti ser tgħaddi sabiex tevalwa l-aggravju mressaq mill-Avukat Ġenerali u li jikkoncerna żewġ serqiet indikati *supra*, b' mod individwali.

i. L-ewwel imputtazzjoni - serqa datata is-26 ta' Jannar, 2014

Kif diġa ġie ritenut, din is-serqa seħhet minn ġewwa residenza li kienet biswit il-post ta' fejn kien qed jgħix l-appellat. F' dawn il-proċeduri u rigward dan il-każ partikolari xehedu l-membri tal-korp tal-pulizija li kienu nvoluti fil-każ, Carmelo Vella, Raymond Chircop, Josephine Borġ, Alan Bartolo u l-appellat innifsu. Madankollu, l-unika xhud li xhed li ra din is-serqa ssir kien ix-xhud okulari Raymond Chircop.

Is-Sur Chircop a fol 149 et seq tal-proċess qal '*rajt tnejn minn nies jaqbzu, huma kienu qegħdin go bitħa ta' l-flattijiet u dahlu għal propjeta' tas-Sur Vella*'. Jżid jgħid illi '*kienu żewġ irġiel żgur, mija fil-mija*'. Madanakollu, meta mistoqsi mill-Qorti jekk minn wiċċhom gharafhomx, iwieġeb fin-negattiv. Iżid jgħid illi sussegwentament dan rahom jidhlu fil-propjeta' ta' l-appellat.

Din il-Qorti setgħet tinnota wkoll illi x-xhieda Josephine Borġ u Alan Bartolo ma jikkombacčawx. Josephine Borġ tgħid fix-xhieda tagħha a fol. 71 tal-proċess illi wara li tagħat lil pulizija l-ewwel verżjoni, reġgħet marret fil-31 ta' Mejju, 2015 sabiex tbiddel l-istess verżjoni. L-ewwel statement li ttihed ma jidhirx li kien ġie esebit f' dawn l-atti u meta x-xhud ġiet mistoqsija:

'Inspector Ransley: Explain to the Court because the Court doesn't know, what the statement you changed and what facts?

---

⁴⁹ Ara, fost oħrajn, l-Appelli Kriminali Superjuri: Ir-Repubblika ta' Malta v. Rida Salem Suleiman Shoaib, 15 ta' Jannar 2009; Ir-Repubblika ta' Malta v. Paul Hili, 19 ta' Ġunju 2008; Ir-Repubblika ta' Malta v. Etienne Carter, 14 ta' Dicembru 2004 Ir-Repubblika ta' Malta v. Domenic Briffa, 16 ta' Ottubru 2003; Ir-Repubblika ta' Malta v. Godfrey Lopez u r-Repubblika ta' Malta v. Eleno sive Lino Bezzina 24 ta' April 2003, Ir-Repubblika ta' Malta v. Lawrence Ascias sive Axiak 23 ta' Jannar 2003, Ir-Repubblika ta' Malta v. Mustafa Ali Larbed, 5 ta' Lulju 2002; Ir-Repubblika ta' Malta v. Thomas sive Tommy Baldacchino, 7 ta' Marzu 2000, Ir-Repubblika ta' Malta v. Ivan Gatt, 1 ta' Dicembru 1994; u Ir-Repubblika ta' Malta v. George Azzopardi, 14 ta' Frar 1989; u l-Appelli Kriminali Inferjuri: Il-Pulizija v. Andrew George Stone, 12 ta' Mejju 2004, Il-Pulizija v. Anthony Bartolo, 6 ta' Mejju 2004; Il-Pulizija v. Maurice Saliba, 30 ta' April 2004; Il-Pulizija v. Saviour Cutajar, 30 ta' Marzu 2004; Il-Pulizija v. Seifeddine Mohamed Marshan et, 21 ta' Ottubru 1996; Il-Pulizija v. Raymond Psaila et, 12 ta' Mejju 1994; Il-Pulizija v. Simon Paris, 15 ta' Lulju 1996; Il-Pulizija v. Carmel sive Chalmer Pace, 31 ta' Mejju 1991; Il-Pulizija v. Anthony Zammit, 31 ta' Mejju 1991.

Witness: *Ok I changed the fact that there was anybody in the house and I changed that because that is what Yousef told me to say and I didn't need to lie anymore for him.'*

Ix-xhud ma elaboratx f' dan ir-rigward u anqas ma semmiet is-serqa in kwistjoni. Din il-Qorti għandha biss quddiemha x-xhieda tal-Ispettur Jonathan Ransley u fejn jgħid x' qalu lilu dawn ix-xhieda, u t-testimonjanza *viva voce* tax-xhieda quddiem l-Ewwel Qorti. Fix-xhieda tiegħu, Alan Bartolo, quddiem l-ewwel Qorti a fol 137 tal-proċess, jgħid illi '*Ra lil xi hadd daħal ġewwa u qabad sikkina f' idu u beda jgħri biex jara.'*

L-appellat għażel li jixhed u a fol 452 tal-proċess jgħid;-

'għamluli search id-dar, dak inhar stress, kien hemm l-Ispettur Ransley u ma nstab l-ebda flus, l-ebda gojjellerija, li qalu li nsterqu u ma nafx x' insterqu dak il-ħin stess jgħifierii saret tfittxija d-dar tiegħi'.

L-appellat ressaq il-provi illi ftit tax-xhur qabel din is-serqa hu kien għamel operazzjoni fil-parti privata tiegħu u għaldaqstant jitqajjem dubju kemm dan seta' jaqbez bħal xadina kif irrimarka x-xhud Chircop.

Il-prosekuzzjoni ma gābet l-ebda prova diretta li b'xi mod torbot lill-appellat ma' dan l-incident. Il-prosekuzzjoni tistqarr li l-każ huwa mibni fuq provi ċirkostanzjali, u kif ġie ritenut iktar il-fuq jekk fatt jew ċirkostanzi jistgħu ragjonevolment jingħataw aktar minn tifsira jew interpretazzjoni waħda, tkun li tkun, allura dik ma tkunx prova ndizzjarja tajba, skond il-liġi, sabiex in bazi tagħha tista' tinstab ħtija. Għal din ir-raġuni, din il-Qorti hi tal-fhema illi ma ngābitx prova sal-grad rikjest mill-liġi u stante nuqqas ta' provi jkollha taqbel mal-Ewwel Qorti fejn illiberat lill-appellat minn din l-imputazzjoni.

ii. It-tielet imputazzjoni - is-serqa datata 9 t' April, 2015

Din is-serqa kienet seħħet go residenza biswitir-residenza ta' John Junior Pace, xhud mressaq mill-prosekuzzjoni. Meta kien mistoqsi l-ewwel darba, Pace stqarr li ma kellux x'jaqsam ma din is-serqa iżda dakinhar l-appellat kien raqad għandu. Rinfaccat b'evidenza forensika, li turi li hu vera kien f' din ir-residenza, hu biddel il-verżjoni tiegħu u qal li daħal iżda ma seraq xejn. Sussegwentament, kien ġie mressaq il-Qorti u ammetta dawn l-akkużi fil-konfront tiegħu. Madankollu, meta xehed *viva voce* f' dawn il-proċeduri dan isostni li hu u l-appellat kienu daħħlu fil-propjeta' iżda ma serqu xejn.

Min-naħa l-oħra, l-appellat qatt ma ammetta li wettaq din is-serqa u fix-xhieda tiegħu quddiem l-Ewwel Qorti jgħid a fol 359 tal-proċess, '*m'għandhiex idea għalxiex ried jgħamilli l-*

hsara'. Jgħid ukoll, ili kif diġa' kien ritenut, dan kien għadu kemm jagħmel operazzjoni fil-parti privata tiegħu u għaldaqstant ma setax jimxi u għalhekk ma kienx possibli għalih li jaqbez ċnut. Dan il-punt allura jkompli jqajjem dubju kemm l-appellat setgħa jkun involut f' din is-serqa.

Minn fuq il-propjeta, ingabru diversi lifters ta' marki ta' swaba izda l-prosekuzzjoni naqqset milli tippreżenta din il-prova forensika fil-konfront ta' l-appellat. Għaldaqstant meta wiehed jieh u in konsiderazzjoni ix-xhieda kunflingenti ta' John Junior Pace u x-xhieda ta' l-appellat, din il-Qorti hi tal-fhema li ma ngabux provi biżżejjed sal-grad rikjest mill-liġi sabiex tinsab ħtija f' dan ir-rigward u għaldaqstant taqbel mad-deċiżjoni ta' l-Ewwel Qorti li kient waħda *safe and satisfactory* u għalhekk tiċhad ukoll it-tieni aggravju tal-Avukat Ġenerali fit-totalita tiegħu.

Għal dawn il-motivi l-Qorti taqta' u tiddeċiedi billi tiċhad l-appell tal-Avukat Ġenerali fl-intier tiegħu u tikkonferma is-sentenza appellata fit-totalita' tagħha.

Consuelo-Pilar Scerri Herrera

Imhalled